

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΔΕΤΟΡΑΚΗ ΔΑΝΑΗ
ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΡΑΝΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ
ΠΜΣ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Τσίγκου
Επιτροπή: Μαρία Τσίγκου, Ιωάννης Καρράς, Σωτήρης
Λίβας

ΚΕΡΚΥΡΑ, 2022

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΡΑΝΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περιεχόμενα.....	σελ.3
2. Abstract.....	σελ.4
3. Ευχαριστίες.....	σελ.4
4. Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	σελ.5
5. Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	σελ.10
6. Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία.....	σελ.19
7. Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα Έρευνας.....	σελ.24
8. Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα.....	σελ.38
9. Βιβλιογραφία.....	σελ.43
10. Παράρτημα.....	σελ.45

Abstract

This paper is a presentation of a sociolinguistic research conducted in September 2021 regarding the relation between trans/non binary identity and greek language. In particular, the paper focuses on gender neutral language and linguistic inclusivity by examining how the greek lgbtqia+ community already chooses to speak when it comes to expressing themselves about gender and how they wish to proceed in order to achieve full inclusivity in greek language. The paper starts with the introduction and the subject's justification, followed by a review of the already existing literature and research on the subject. In the third chapter I will present the method I followed in order to conduct the research. The fourth chapter consists in the presentation of all the data collected by the research and the fifth includes the conclusion and discussion about the research results.

Key words; trans, non-binary, gender identity, sociolinguistics, gender, language

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την δρα Μαρία Τσίγκου για την εξαιρετική επίβλεψη της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για τις συμβουλές και την κατανόησή της. Επίσης, τον δρα Ιωάννη Καρρά, που ήδη από το προπτυχιακό μου έδωσε την δυνατότητα να ασχοληθώ με λοατκια+ ζητήματα σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Επιπλέον, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όσα άτομα συμμετείχαν στην έρευνα και συνέβαλαν με τα σχόλιά τους. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω όλα τα φίλα μου και όλη την τρανς/μη δυαδική κοινότητα.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Παρουσίαση θέματος

Την τελευταία δεκαετία έχει παρατηρηθεί μια άνοδος ως προς την ορατότητα των λοατκια+ (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανς, κουήρ, ίντερσεξ, ασέξουαλ, κ.ά.) ζητημάτων, τα οποία έχουν αρχίσει να αποτελούν ολοένα και περισσότερο πηγή επιστημονικών ερευνών σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτό το φαινόμενο είναι ακόμα πιο έντονο στην περίπτωση των τρανς και μη δυαδικών ατόμων, τα οποία άργησαν πολύ να έρθουν στο προσκήνιο των δυτικών κοινωνιών στο επίπεδο της πολιτικής, γλωσσικής και πολιτισμικής πραγματικότητας. Ωστόσο, παρά την ανάδειξη του ζητήματος, η ελληνική βιβλιογραφία είναι ακόμα αρκετά περιορισμένη, γεγονός που θέτει προκλήσεις στα επίδοξα ερευνόντα άτομα. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα έρευνα θα προσπαθήσει να μελετήσει τη σχέση των τρανς και μη δυαδικών ατόμων με την ελληνική γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα, θα ερευνηθούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσον αφορά την έκφραση της ταυτότητάς τους και το πώς γίνεται αυτή αντιληπτή από τον υπόλοιπο πληθυσμό, εστιάζοντας παράλληλα και στις διάφορες μεθόδους που επιστρατεύονται για την υπέρβαση αυτών των δυσκολιών.

1.2 Αιτιολόγηση επιλογής θέματος

Σε γενικές γραμμές, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη επιστημονικής έρευνας στις κοινωνικές μειονότητες, ως μια απόπειρα αφενός να μειωθεί ο βαθμός διακρίσεων που αυτές υφίστανται και αφετέρου να αυξηθεί η ορατότητά τους στον δημόσιο λόγο. Όσον αφορά συγκεκριμένα τα τρανς άτομα, υπάρχει ένα τεράστιο κενό στην ελληνική βιβλιογραφία, παρόλο που το ζήτημά τους έχει ανοίξει αρκετά στον δημόσιο λόγο τα τελευταία χρόνια. Μάλιστα, τον Σεπτέμβριο του 2017 ψηφίστηκε στην Βουλή ο νόμος περί νομικής αναγνώρισης ταυτότητας φύλου (ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4491/2017), ο οποίος, παρά τις ατέλειες και τα προβλήματα που έχει υποδείξει η τρανς κοινότητα, έδωσε τη δυνατότητα στα τρανς άτομα να επαναπροσδιορίσουν το φύλο τους στα διοικητικά και νομικά έγγραφα και υιοθέτησε τον διαχωρισμού του φύλου σε βιολογικό και κοινωνικό.

Ωστόσο, το γεγονός ότι η ύπαρξη και οι ανάγκες των τρανς ατόμων παραμελούνται, ειδικά σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η ίδια η γλώσσα, προκαλεί την αίσθηση ότι δεν είναι άξια σημασίας. Όσον αφορά την εκπαίδευση, σύμφωνα με τους Knisely και Paiz, “η

παράλειψη των τρανς και των μη συμβατών ως προς το φύλο ζητημάτων συνεπάγεται την έλλειψη ορατότητας αυτών των ατόμων, γεγονός που καθιστά την πραγματική συμπερίληψη αδύνατη και αποτυγχάνει να δώσει στα διδασκόμενα άτομα μια ολοκληρωμένη εικόνα για την κουλτούρα(-ες) και τη γλώσσα(-ες) που μελετούν. Η παράλειψη αυτή καθεαυτή περιορίζει την αντίληψη των σις(μη τρανς)μαθητών και σπουδαστών, καθώς διαιωνίζει την ψευδαίσθηση ότι οι τρανς ζωές δεν υπάρχουν και, συνεπώς, τα ζητήματά τους δεν είναι πραγματικά. Επιπλέον, προωθεί την ύπαρξη της τρανσφοβίας, με την οπτική ότι υπάρχουν μόνο στις δυαδικές τοποθετήσεις ή ότι μόνο οι σις υπάρξεις μετράνε” (Knisely & Paiz 2021:5). Με απλά λόγια, τα τρανς άτομα είναι μέρος της κοινωνίας και πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ίσα, με την επακόλουθη εκπροσώπησή τους στην εκπαίδευση και τη γλώσσα, ειδάλλως η νοοτροπία ότι πρόκειται για κάτι το αφύσικο ή μη κανονικό θα συνεχίσει να διαιωνίζεται.

Η αιτία για την εστίαση συγκεκριμένα στο τρανς ζήτημα, αντί, για παράδειγμα, για κατηγορίες που αφορούν αμιγώς τον σεξουαλικό προσανατολισμό, οι οποίες επίσης προσφέρουν ευρύ πεδίο έρευνας, έγκειται ακριβώς στο ότι στα πλαίσια της ενασχόλησης με λοατκία+ ζητήματα υπάρχει η τάση να δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στις εμπειρίες και καταθέσεις ως προς τον ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, ενώ τα “τρανς και μη συμβατές ως προς το φύλο άτομα συχνά νοιώθουν τις διηγήσεις τους να παραμελούνται από τον πιο επικρατή γκέι ή λεσβιακό λόγο, γεγονός που έχει ονομαστεί ως φαινόμενο T” (Zimman, 2009). Αντίστοιχα, η εστίαση στο ζήτημα της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας, ζήτημα που αφορά κυρίως τα μη δυαδικά άτομα, οφείλεται στο ότι αυτά παραγκωνίζονται από τα δυαδικά τρανς άτομα, καθώς η όποια ορατότητα σε επιστημονικό ή κοινωνικό επίπεδο περιορίζεται στο να “θέτει στο προσκήνιο τα ζητήματα, τις ζωές και τις εμπειρίες των τρανς ατόμων τα οποία ανήκουν στις δυαδικές ταυτότητες φύλου, ειδικά αυτά που μπορούν και εμπίπτουν στην τρανς κανονικότητα, με αποτέλεσμα να παραμελούνται οι εμπειρίες των μη δυαδικών ατόμων” (Knisely & Paiz 2021:3).

Η μελέτη και προώθηση συμπεριληπτικής για τα μη δυαδικά τρανς άτομα γλώσσας έχει αποδειχθεί ζωτικής σημασίας, καθώς πρόκειται για μια ευάλωτη ομάδα με τεράστια ποσοστά κατάθλιψης, αυτοκτονικού ιδεασμού και αυτοκτονιών, τα οποία συχνά οφείλονται στη δυσφορία φύλου – σωματική ή/και κοινωνική - που ενδεχομένως βιώνουν. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, σύμφωνα με τον οποίο “τα τρανς άτομα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας και κατ’ επέκταση στην επιβίωση. Μερικά απλώς βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας και χρειάζονται βασική κοινωνική υποστήριξη. Πολλά άτομα βιώνουν μια εσωτερική δυσφορία και κατάθλιψη, που σε ορισμένες περιπτώσεις καταλήγει στην αυτοκτονία” (WHO 2019). Γι’ αυτό το λόγο, η αναγνώριση του πραγματικού τους φύλου μέσα από τις κοινωνικές και γλωσσικές δομές μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην ψυχική τους υγεία. Σύμφωνα με την American Psychological Association, το κοινωνικό στίγμα που αντιμετωπίζουν τα τρανς άτομα είναι ιδιαίτερα επιβλαβές για την ψυχική τους υγεία. Συγκεκριμένα, “το επίπεδο κοινωνικού στίγματος και διακρίσεων που αντιμετωπίζουν τα τρανς και μη συμβατά ως προς το φύλο άτομα, μαζί με τις επακόλουθες επιπτώσεις στην ψυχική τους υγείας υποδεικνύουν την επείγουσα ανάγκη για τη δημιουργία οδηγιών ψυχολογικής πρακτικής συγκεκριμένα για

αυτό το τμήμα του πληθυσμού” (APA 2015). Η λύση σε αυτό το ζήτημα έγκειται στην κοινωνική αναγνώριση και το σεβασμό της ταυτότητας φύλου τους, ειδικά μέσα από την ανάλογη αναφορά και την χρήση κατάλληλης γλώσσας, καθώς, σύμφωνα με τον Witten, “ο σεβασμός και η υποστήριξη των τρανς και μη συμβατών προς το φύλο ατόμων, με την αβίαστη και ξεκάθαρη έκφραση της ταυτότητας και έκφρασης φύλου τους και των εμπειριών τους μπορεί να βελτιώσει την υγεία, την ευημερία και την ποιότητα ζωής τους” (Witten 2003:26).

Πέρα από την επιτακτικότητα ύπαρξης/δημιουργίας μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την υγεία της εν λόγω μειονότητας, η σχέση των τρανς ατόμων με τη γλώσσα προκαλεί ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον και από γλωσσολογική άποψη, καθώς “για την εφαρμοσμένη γλωσσολογία εν γένει η εις βάθος ενασχόληση με τα τρανς ζητήματα προσφέρει μια καινούρια οπτική για την αμφισβήτηση κανόνων και εικασιών, που είναι η βάση για οποιαδήποτε κοινωνική ή κριτική προσέγγιση της γλωσσικής εκπαίδευσης” (Knisely&Paiz 2021:5). Από τη στιγμή που η γλώσσα δεν συμπεριλαμβάνει αναφορές στα τρανς άτομα, αυτά έχουν αναγκαστεί να βρουν νέους τρόπους έκφρασης μέσω νεολογισμών και γραμματικών αλλαγών. Όσον αφορά την περίπτωση της αγγλικής, “ο τρανς ακτιβισμός συχνά περιστρέφεται γύρω από την γλωσσική μεταρρύθμιση. Για παράδειγμα, μια πρόσφατη επιτυχία ήταν η δημιουργία της λέξης “μη δυαδικό” για τα άτομα που δεν αυτοπροσδιορίζονται ως θηλυκά ή αρσενικά. Ομοίως, η λέξη “σις”, η οποία χρησιμοποιούνταν ευρέως στις τρανς κοινότητες για περισσότερο από μια δεκαετία, πρόσφατα εισήχθη στο γενικό λεξιλόγιο του πιο ευρύ σις πληθυσμού” (Zimman 2017:85-86).

Αυτό είναι ακριβώς το στοιχείο που διαφοροποιεί την έρευνα της τρανς γλώσσας από τις περισσότερες κοινωνιογλωσσολογικές έρευνες συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, καθώς η τρανς κοινότητα επιδιώκει συνειδητά τη γλωσσική αλλαγή, προσπαθώντας εκούσια να αποβάλλει τον εσωτερικευμένο γλωσσικό σεξισμό. Γενικότερα, η γλώσσα αποτελεί ένα από τα κύρια ζητήματα με τα οποία ασχολείται η τρανς κοινότητα, καθώς “ως ένα από τα κύρια μέσα σχηματισμού έμφυλων ταυτοτήτων η γλώσσα αποτελεί κύριο σημείο προβληματισμού για τα τρανς άτομα. [...] Είναι ασυνήθιστο να μην αποδίδεται κάποιο φύλο σε ένα άτομο που έχει κάποιου είδους σημαντικό ρόλο στον λόγο του ομιλητή” (Zimman 2017:89).

Συνεπώς, εφόσον μια περιθωριοποιημένη κοινότητα-μειονότητα προσπαθεί να βγει από το περιθώριο μέσω της γλώσσας, να γίνει ορατή πραγματώνοντας ή επιχειρώντας να πραγματώσει μια έστω και σε μικρή κλίμακα γλωσσική αλλαγή, μια αντίστοιχη επιστημονική κοινωνιογλωσσολογική έρευνα κρίνεται απαραίτητη.

1.3 Διάρθρωση και διαδικασία εκπόνησης

Πέραν του πρώτου εισαγωγικού κεφαλαίου, το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας τίθεται στο δεύτερο κεφάλαιο. Αρχικά, πραγματοποιείται μια ανασκόπηση της ελληνικής και

αγγλόφωνης βιβλιογραφίας, ξεκινώντας από θέματα φύλου και ταυτότητας φύλου σε συνδυασμό με τη γλώσσα. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται μια εξέταση της ήδη εφαρμοσθείσας ορολογίας και γλώσσας από θεσμικούς φορείς στην Ελλάδα, με επακόλουθους προβληματισμούς ως προς τους εν χρήσει όρους. Τέλος, μελετώνται οι καταγεγραμμένες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα τρανς άτομα με τη γλώσσα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, μετά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, παρουσιάζεται και αιτιολογείται η μεθοδολογία της έρευνας, η περιγραφή της κοινωνικής ομάδας από την οποία έχει αντληθεί το υλικό, ποια ερωτήματα επιδιώχθηκε να απαντηθούν μέσω της ερευνητικής μεθόδου και ο τρόπος με τον οποίο ελήφθησαν οι επιθυμητές πληροφορίες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, δηλαδή οι απαντήσεις των ερωτηθέντων ατόμων και η στατιστική ανάλυσή τους, ενώ στο πέμπτο γίνονται τα καταληκτικά σχόλια πάνω στα αποτελέσματα που προκύπτουν από την έρευνα.

1.4 Σκοπός της έρευνας - Ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει το ζήτημα της συμπεριληπτικότητας της ελληνικής γλώσσας προς τα τρανς και μη δυαδικά άτομα, θέτοντας προβληματισμούς ως προς την δυνατότητα μιας ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας και ερευνώντας τις επιμέρους λύσεις που τα ίδια τα τρανς άτομα προτείνουν και εφαρμόζουν. Παράλληλα, επιδιώκεται να αναλυθούν προβληματικές της ήδη υπάρχουσας φεμινιστικής και λοατκίας+ ορολογίας, η οποία, όπως θα δούμε, σε πολλές περιπτώσεις της ελληνικής είναι ελλιπής ή παρωχημένη, προκειμένου να εντοπιστούν καταλληλότεροι και ακριβέστεροι όροι. Σε αυτά τα σημεία επιχειρείται επίσης μια σύγκριση με την αγγλική.

Εν κατακλείδι, επιχειρείται να απαντηθεί το ερώτημα εάν νέα γλωσσικά σημεία για τα τρανς άτομα μπορούν να ενταχθούν στη νέα ελληνική γλώσσα και, αν ναι, με ποιον τρόπο. Πρόκειται για ένα ερώτημα που έχει τεθεί πολλάκις από την κοινότητα, τόσο σε ελληνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς “το να είσαι τρανς δεν έχει απλά να κάνει με την ενδυματολογική έκφραση του φύλου ή με άλλες μορφές υλικής και οπτικής παρουσίας του εαυτού, αλλά επίσης με την γλωσσική επιτελεστικότητα” (Zimman 2017:90).

1.5 Επίλογος

Στο εισαγωγικό αυτό κεφάλαιο παρουσιάστηκε το θέμα της παρούσας έρευνας και οι λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε, βάσει της επικαιρότητας σε παγκόσμιο επίπεδο για τα λοατκία+ ζητήματα και της αναγκαιότητας επίλυσής τους. Σε αυτό το πλαίσιο,

παρουσιάστηκε η δομή της έρευνας και η διαδικασία εκπόνησής της, καθώς επίσης και οι στόχοι της, με τα κυριότερα ερευνητικά ερωτήματα τη δυνατότητα ή μη συμπερίληψης των τρανς/μη δυαδικών ατόμων στην ελληνική γλώσσα και την δυνατότητα ή μη ουδέτερης ως προς το φύλο γλωσσικής έκφρασης.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται τέσσερις βασικοί άξονες οι οποίοι συνθέτουν το θεωρητικό πλαίσιο για την μελέτη της τρανς/μη δυαδικής ταυτότητας σε συνάρτηση με την έκφρασή της στην ελληνική γλώσσα. Πρώτον, οι ορισμοί του φύλου, η αλληλεπίδρασή του με την κοινωνία και η λειτουργία του ως βασικό στοιχείο ταυτότητας. Δεύτερον, η σχέση μεταξύ φύλου και γλώσσας, δηλαδή οι τρόποι μέσω των οποίων η γλώσσα ενδέχεται να διαμορφώνει το φύλο και την θέαση της κοινωνίας για το φύλο, καθώς και πώς τα επιμέρους φύλα διαμορφώνουν την γλώσσα. Τρίτον, θίγονται οι έννοιες της συμπεριληπτικότητας και της ουδετερότητας ως προς το φύλο στο πλαίσιο της ελληνικής γλώσσας. Τέλος, εξετάζεται μέρος της ορολογίας που χρησιμοποιείται ή προτείνεται για τρανς/μη δυαδικά θέματα στην ελληνική γλώσσα και πιο συγκεκριμένα όροι που προκαλούν ή έχουν προκαλέσει προβληματισμούς στην τρανς/μη δυαδική κοινότητα.

2.2 Παρουσίαση θεωρητικής προσέγγισης

Για την εκπόνηση της έρευνας αποτελεί προϋπόθεση η μελέτη και η ανάλυση ορισμένων θεωρητικών ζητημάτων. Αρχικά, χρειάζεται να διασαφηνιστεί η έννοια του φύλου, των έμφυλων ταυτοτήτων και συγκεκριμένα των τρανς ταυτοτήτων. Κύρια σημεία αναφοράς από την παγκόσμια και την ελληνική βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα είναι τα έργα των Butler (1986, 1987 και 1990), Salih (2018), Connell (2006), Cameron (2020), Zimman (2017), Γαλανού (2014) και Μαλούτα (2014). Στη συνέχεια, εξετάζεται η σχέση μεταξύ φύλου και γλώσσας με έμφαση στις τρανς έμφυλες ταυτότητες και τον γλωσσικό (τρανς-)σεξισμό, μελετώντας έργα των προαναφερθέντων, αλλά και των Trudgill (1974), Αρχάκη και Κονδύλη (2002). Από εδώ προκύπτουν τα ζητήματα της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας, της συμπεριληπτικότητας, καθώς επίσης και της εφαρμοσθείσας και της προτεινόμενης ορολογίας, για την μελέτη των οποίων κρίθηκαν χρήσιμα τα έργα των Knisely και Paiz (2021). Παράλληλα, εξετάστηκαν οι θέσεις επίσημων φορέων του ελληνικού κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τα συγκεκριμένα ζητήματα και την επίλυσή τους.

2.3 Το ζήτημα του (κοινωνικού) φύλου

Σύμφωνα με τον νόμο 4491/2017 περί της *Νομικής Αναγνώρισης Ταυτότητας Φύλου*, το ελληνικό κράτος ορίζει την ταυτότητα φύλου ως τον “εσωτερικό και εξωτερικό τρόπο με τον οποίο το ίδιο το πρόσωπο βιώνει το φύλο του, ανεξάρτητα από το φύλο που καταχωρίστηκε κατά τη γέννησή του με βάση τα βιολογικά του χαρακτηριστικά. Η ταυτότητα φύλου περιλαμβάνει την προσωπική αίσθηση του σώματος, καθώς και την κοινωνική και εξωτερική έκφραση του φύλου, τα οποία αντιστοιχούν στη βούληση του προσώπου” (Ν.4491/2017, άρθρο 2, παρ.1). Συνεπώς, το φύλο ορίζεται ως ένα εσωτερικό βίωμα βασισμένο στις προσωπικές εμπειρίες και την αντίληψη του κάθε ατόμου για τον εαυτό του.

Παρατηρούμε ότι ο ορισμός αυτός έρχεται σε αντίθεση με παλαιότερες αντιλήψεις του φύλου ως απόλυτα βιολογικής ταυτότητας που εξηγεί ντετερμινιστικά τις συμπεριφορές, τις λειτουργίες και τα συναισθήματα των ατόμων. Αυτές οι αντιλήψεις άρχισαν να καταρρίπτονται ήδη από την δεκαετία του '60, κατά την οποία το φεμινιστικό κίνημα άρχισε να μελετά την κοινωνική σκοπιά του φύλου, “με στόχο την αμφισβήτηση του βιολογισμού του φύλου και των έμφυλων σχέσεων και την ανάδειξη του κοινωνικο-πολιτισμικού του στοιχείου και ουσιαστικά την πολιτική κατασκευή της έμφυλης υποτέλειας” (Connell 2006:4). Εντούτοις, συχνά η βιολογία εργαλειοποιείται, προκειμένου να εξηγήσει αυθαίρετα τις κοινωνικές διαφορές και ανισότητες μεταξύ των φύλων, “χρησιμοποιούνται συχνά, δηλαδή, επιχειρήματα με αναφορά στη βιολογία για να δώσουν βαρύτητα και αξία σε υποθέσεις που έχουν διαμορφωθεί μέσα από κοινωνικές πρακτικές. Οι βιολογικές διαφορές από μόνες τους δεν έχουν απολύτως καμία κοινωνική σημασία” (Μαλούτα 2014:22).

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω προβληματισμών προέκυψε ο διαχωρισμός του φύλου σε κοινωνικό και βιολογικό (ή ανατομικό ή αποδοθέν κατά τη γέννηση), με σκοπό να διακριθούν τα βιολογικά στοιχεία του φύλου, όπως τα χρωμοσώματα, οι ορμόνες και τα γεννητικά και αναπαραγωγικά όργανα, από τα κοινωνικά, όπως η πολιτισμικές επιρροές στην αντίληψη του φύλου, η έκφραση φύλου και οι έμφυλες ταυτότητες. Σε αυτό το σημείο έγκειται η ύπαρξη των τρανς ατόμων, των οποίο το κοινωνικό φύλο δεν ταυτίζεται με το βιολογικό. Εφόσον το κοινωνικό φύλο δεν είναι έμφυτο, αλλά έρχεται μέσω της ύπαρξης σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, η Salih παρατηρεί πως “η ιδέα ότι [...] οι ταυτότητές μας κατασκευάζονται, σημαίνει πως είναι δυνατόν οι ταυτότητες να ανακατασκευαστούν με τρόπους που αμφισβητούν και ανατρέπουν τις υπάρχουσες δομές εξουσίας” (Salih 2018:12).

Πρόγονος αυτής της θέασης του φύλου υπήρξε η de Beauvoir με την γνωστή ρήση της “γυναίκα δεν γεννιέσαι, γίνεσαι”, την οποία ακολουθεί η επεξήγηση πως “κανένα βιολογικό, ψυχολογικό ή οικονομικό πεπρωμένο δεν καθορίζει την φιγούρα που η ανθρώπινη γυναικεία μορφή παρουσιάζει στην κοινωνία. Ο πολιτισμός στο σύνολό του παράγει αυτό το πλάσμα” (de Beauvoir 1949:281). Συνεπώς, το γυναικείο φύλο - και όχι μόνο το γυναικείο - ως κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα δεν είναι παρά ένα πολιτισμικό κατασκεύασμα, το οποίο στην περίπτωση των τρανς ατόμων έρχεται σε αντίθεση με το κοινωνικό φύλο που τους έχει αποδοθεί από την εκάστοτε κοινωνία. Σχολιάζοντας την de Beauvoir, η Butler παρατηρεί

πως “το *γυναίκα* είναι ένας εν εξελίξει όρος, ένα γίνεσθαι, μια κατασκευή που δεν μπορεί δίκαια να υποστηριχθεί ότι έχει αρχή ή τέλος. Ως συνεχιζόμενη λογοθετική πρακτική, είναι ανοιχτή σε παρεμβάσεις και ανασηματοδοτήσεις” (Butler 1990:33). Αυτό δείχνει ακριβώς τον μεταβαλλόμενο χαρακτήρα του φύλου και το γεγονός ότι η ταυτότητα φύλου καθορίζεται διαρκώς από το άτομο και, κατά συνέπεια, μπορεί να μην είναι ίδια με αυτή που του αποδόθηκε από την οικογένεια και την κοινωνία. Μάλιστα, εφόσον το κοινωνικό φύλο είναι μια πολιτισμική κατασκευή, τότε “οτιδήποτε στο κοινωνικό φύλο είναι εξ ορισμού αφύσικο, [...] οπότε δεν υπάρχει καμία αναγκαία σχέση ανάμεσα στο σώμα κάποιου και στο κοινωνικό του φύλο” (Butler 1986:35).

Όσον αφορά τις κοινωνικά επιβεβλημένες έμφυλες ταυτότητες, το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) επισημαίνει ότι “το [κοινωνικό] φύλο είναι περιοριστικό και καταπιεστικό για όλες και για όλους, [...] αποτελεί σύστημα σχέσεων, δηλαδή δεν υπάρχει γυναικείο χωρίς ανδρικό και αντίστροφα, ενώ συνήθως η διάκριση είναι απολύτως αντιθετική, [...] έχει πολιτισμικό περιεχόμενο και κωδικοποιεί μια κοινωνική σχέση ιεράρχησης, [...] λειτουργεί κανονιστικά και ως σύνολο επιταγών, που μας μαθαίνει κανόνες συμπεριφοράς και τρόπους σκέψης, οριοθετεί επιδιώξεις και προσδοκίες που θεωρείται ότι αρμόζουν στην κατηγορία όπου μας κατατάσσει, και όλα αυτά γίνονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε, συνήθως, έχουμε την αίσθηση ότι ελεύθερα αποφασίζουμε και επιλέγουμε” (Μαλούτα 2014:19-21). Με άλλα λόγια, “η θηλυκότητα δεν είναι απλώς μια πολιτισμική κατασκευή, αλλά μια πολιτισμική επιταγή - ένα σύνολο προσδοκιών, οδηγιών και απαγορεύσεων που επιβάλλονται διαμέσου ενός συστήματος επιβραβεύσεων και τιμωρίας” (Cameron 2020:104-105). Πρόκειται, δηλαδή, για ένα εσωτερικευμένο σύστημα κανόνων και συμπεριφορών, το οποίο εξαρτάται άμεσα από τον κοινωνικό περίγυρο και μέσα στο οποίο “η δυνητική πολλαπλότητα της ανθρώπινης εμπειρίας και των κοινωνικών της εκφράσεων «πρέπει» να χωρέσει σε ένα διπολικό καλούπι, που επιτρέπει περιοριστικά και αποκλειστικά να «είσαι» ή το ένα ή το άλλο, τίποτα ενδιάμεσα και τίποτα άλλο” (Μαλούτα 2014:21). Αυτή ακριβώς είναι η εμπειρία των μη δυαδικών ατόμων, τα οποία δεν ταυτίζονται στο κοινωνικό δίπολο άνδρας – γυναίκα, αλλά μπορούν να αυτοπροσδιοριστούν ως κάτι ενδιάμεσο, παραπλήσιο, εντελώς διαφορετικό ή και ως τίποτα.

Σε αυτό το σημείο χρειάζεται να επισημανθεί πως οι κοινωνικές θεωρήσεις του δυαδικού φύλου είναι τόσο βαθιά ριζωμένες στην αντίληψη της κάθε κοινωνίας, ώστε αντιμετωπίζονται ως προϊόντα φύσης και βιολογίας, δηλαδή “οι κατασκευές κοινωνικού φύλου παγιώνονται σε μορφές που εμφανίζονται να είναι φυσικές και μόνιμες” (Salih 2018:82), γεγονός που υπογραμμίζει την δυσκολία που βιώνουν τα τρανς και μη δυαδικά άτομα στην κατανόηση, αποδοχή και έκφραση των έμφυλων ταυτοτήτων τους. Ωστόσο, η ίδια τους η ύπαρξη καταδεικνύει τον τεχνητό χαρακτήρα της κοινωνικής διάστασης του φύλου, καθώς “οι ταυτότητες κοινωνικού φύλου που δεν συμμορφώνονται με το σύστημα της υποχρεωτικής και κανονικοποιημένης ετεροφυλοφιλίας εκθέτουν τον τρόπο με τον οποίο οι νόρμες του κοινωνικού φύλου θεσπίζονται και διατηρούνται κοινωνικά” (Butler 1990:22).

Παρόλο που η κοινωνική υπόσταση του φύλου είναι επιβεβλημένη και περιοριστική, “το φύλο εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τα πιο σταθερά σημεία αναφοράς για τη διαμόρφωση

της ταυτότητας των υποκειμένων, και έναν από τους ισχυρότερους παράγοντες διαφοροποίησης στην κοινωνικοποίησή τους” (Μαλούτα 2014:23). Κάθε άτομο δομεί μια ταυτότητα, βασικός παράγοντας της οποίας είναι το φύλο, η βασικότερη κοινωνική ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση, η οποία γίνεται σχεδόν αυτόματα, αυτονόητα ήδη από τις πρώτες στιγμές ύπαρξης του ανθρώπου. Ωστόσο, το φύλο είναι επίσης ένα “ρευστό και μεταβαλλόμενο σημείο ταυτίσεων, που όμως θεωρούμε δεδομένο και προφανές. Σκεφτείτε πώς το φύλο δεν αποτελεί στοιχείο υποκειμενικού προβληματισμού, παρά μόνο στην περίπτωση κατά την οποία ο φορέας του έχει πρόβλημα με την ταυτότητά του” (Μαλούτα 2014:23). Αυτό μπορεί να αφορά είτε τα τρανς άτομα, τα οποία δεν ταυτίζονται με το φύλο που τους έχει αποδοθεί, είτε τα άτομα που δεν συμβαδίζουν με τις εκάστοτε κοινωνικές απαιτήσεις που χαρακτηρίζουν το φύλο τους, χωρίς ωστόσο να διαφοροποιούνται από αυτό σε επίπεδο ταυτότητας. Για παράδειγμα, μια γυναίκα που ασχολείται με το ποδόσφαιρο ή με τα βιντεοπαιχνίδια καταρρίπτει το κοινωνικό στερεότυπο του φύλου της, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι γυναίκα.

Αντίθετα, ένα τρανς άτομο έχει ως μέρος της ταυτότητάς του ένα φύλο διαφορετικό από αυτό που του αποδόθηκε κατά τη γέννα, ανεξάρτητα από τα κοινωνικά στερεότυπα. Για παράδειγμα, ένας τρανς άνδρας δεν χρειάζεται να υιοθετήσει την στερεοτυπική ανδρική συμπεριφορά της κοινωνίας στην οποία ζει προκειμένου να είναι ή να θεωρείται άνδρας, καθώς αυτό είναι το φύλο με το οποίο ταυτίζεται και το οποίο δεν (πρέπει να) καθορίζεται από τους έμφυλους ρόλους και τα στερεότυπα. Σε αυτό το σημείο παρατηρείται η διαφορά μεταξύ της ταυτότητας φύλου ή των έμφυλων ταυτοτήτων και των κοινωνικών απαιτήσεων και στερεοτύπων. Σύμφωνα με το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, ως ταυτότητα φύλου νοείται “ο εσωτερικός και ατομικός τρόπος με τον οποίο το φύλο γίνεται αντιληπτό από τα άτομα, που μπορεί να συμπίπτει ή και να μη συμπίπτει με το φύλο που προσδιορίσθηκε κατά τη γέννηση και συμπεριλαμβάνει την ατομική εμπειρία του σώματος” (Γαλανού 2014:25). Η ταυτότητα φύλου, λοιπόν, δεν έχει σχέση με κοινωνικά στερεότυπα, όπως η συμπεριφορά, η κοινωνικοποίηση ή η ενδυμασία. Μία γυναίκα – τρανς ή όχι – δεν χρειάζεται, για παράδειγμα, να έχει μακριά μαλλιά ή να είναι ευαίσθητη για να είναι γυναίκα.

Σε αυτά τα πλαίσια, εκφράζεται η ανάγκη της υπέρβασης των κοινωνικών επιταγών που συνεπάγεται το (κοινωνικό) φύλο, χωρίς ωστόσο να απολεθεί η έμφυλη ταυτότητα, είτε συνάδει με το αρχικά αποδοθέν φύλο είτε όχι. Πιο συγκεκριμένα, “το φύλο γίνεται αντιληπτό ως μια μορφή ταυτότητας την οποία τα άτομα πρέπει να είναι ελεύθερα να ορίσουν όπως θέλουν” (Cameron 2020:182), και όχι το αντίθετο, δηλαδή να είναι το φύλο που θα ορίζει το άτομο βάσει των εκάστοτε κοινωνικών προσδοκιών. Εάν επιτευχθεί κάτι τέτοιο, τότε το φύλο δεν θα ορίζεται πλέον ως “ο κοινωνικός ρόλος που επιβάλλεται σε ένα άτομο βάσει του βιολογικού του φύλου, αλλά μάλλον ένα σύνολο συμπεριφορών που εκφράζει την προσωπικότητα ενός ατόμου” (Cameron 2020:182).

2.4 Φύλο και γλώσσα

Η σχέση μεταξύ φύλου και γλώσσας έχει μελετηθεί εκτενώς στον κλάδο της κοινωνιογλωσσολογίας ήδη από τον περασμένο αιώνα, τόσο όσον αφορά την ελληνική όσο και πολλές άλλες γλώσσες. Εφόσον, όπως προαναφέρθηκε, το φύλο παίζει κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της ταυτότητας και της κοινωνικοποίησης, λογικό είναι να επηρεάζει και να επηρεάζεται από την γλώσσα. Μάλιστα, καθώς οι κοινωνικές έννοιες σχηματίζονται και εκφράζονται μέσω της γλώσσας, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι “το φύλο είναι μια κατασκευή του λόγου, κάτι που παράγεται και όχι ένα φυσικό γεγονός, ενώ [...] δεν υπάρχει καμία ταυτότητα εκτός της γλώσσας, [...] αλλά οι έμφυλες ταυτότητες συγκροτούνται και κατασκευάζονται από τη γλώσσα” (Butler 1990:31).

Οι ήδη υπάρχουσες μελέτες προσεγγίζουν το ζήτημα από δύο οπτικές γωνίες. Πρώτον, παρατηρώντας τις διαφορές στην ομιλία των ανδρών και των γυναικών (δεν διευκρινίζεται αν ο ερευνηθείς πληθυσμός αποτελείται αμιγώς από σις ή τρανς άτομα), όπως για παράδειγμα η τάση των γυναικών να χρησιμοποιούν πιο προσεγμένο και υψηλό ύφος, σε αντίθεση με τους άνδρες που προτιμούν πιο ανεπίσημους τρόπους έκφρασης (Trudgill 1974:61-80 και Αρχάκης & Κονδύλη 2002:155). Δεύτερον, ερευνώντας τον τρόπο με τον οποίο η έμφυλη διαφοροποίηση και ανισότητα αντικατοπτρίζεται και διαιωνίζεται μέσω της γλώσσας μέσα από το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού, δηλαδή τις γλωσσικές διακρίσεις βάσει του φύλου. Οι διαφορές στην ομιλία μεταξύ των φύλων δεν ανάγονται “στην φυσική, βιολογική τους διαφοροποίηση, αλλά στην έμφυλη διαφορά των κοινωνικών ρόλων που τους έχουν απονεμηθεί” (Αρχάκης & Κονδύλη 2002:155).

Σύμφωνα με τις έρευνες των Αρχάκη και Κονδύλη (2002:157-160), στοιχεία γλωσσικού σεξισμού στην ελληνική γλώσσα παρατηρούνται σε τέσσερα επίπεδα. Αρχικά, εντοπίζονται στην μορφολογία, καθώς πολλά επαγγέλματα υψηλού κύρους δεν διαθέτουν θηλυκό τύπο (π.χ. ο/η γιατρός, ο/η δικηγόρος), ενώ τα γυναικεία επίθετα, ως γενικές κτητικές, υποδηλώνουν ότι η εκάστοτε γυναίκα αποτελεί κτήμα του πατέρα ή του συζύγου της. Έπειτα, στο επίπεδο της σύνταξης παρατηρείται το φαινόμενο ότι το αρσενικό προηγείται του θηλυκού (π.χ. ο κύριος και η κυρία Παπαδάκη). Τέλος, εστιάζοντας στον τομέα της σημασιολογίας, έχει καταγραφεί ότι πολλές φορές οι θηλυκές έννοιες χρησιμοποιούνται μειωτικά και υποτιμητικά (π.χ. γυναικείες δουλειές, θηλυπρεπής κ.ά.), ενώ οι αντίστοιχες αρσενικές έχουν θετικές συνδηλώσεις (π.χ. ανδρεία, αντρίκια λόγια κ.ά.).

Ωστόσο, η περίπτωση των τρανς ατόμων δεν έχει μέχρι στιγμής αποτελέσει αντικείμενο κοινωνιογλωσσολογικής μελέτης στην ελληνική γλώσσα. Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, η σωστή γλωσσική απεύθυνση είναι ζωτικής σημασίας για τα τρανς άτομα, καθώς με αυτόν τον τρόπο επικυρώνεται η ταυτότητά τους στον κοινωνικό τους περίγυρο. Όταν η κοινωνία συμπεριλαμβάνει τα τρανς άτομα, τα αποδέχεται ως ισότιμα μέλη της και τα βοηθά να συγκροτήσουν την ταυτότητά τους, καθώς “οι αληθινές υποκειμενικότητες ανθούν μόνο σε κοινότητες που επιτρέπουν την αμοιβαία αναγνώριση, γιατί δεν γινόμαστε ο εαυτός μας

μόνο μέσω της εργασίας, αλλά μέσω του βλέμματος αναγνώρισης του Άλλου που μας επιβεβαιώνει” (Butler 1987:58).

Στην αγγλική, κυριότερο σημείο αναφοράς αποτελεί η έρευνα του Zimman (2017:91-100), η οποία απαριθμεί τις γλωσσικές δυσκολίες που συναντούν τα τρανς άτομα ως προς την γλωσσική έκφραση και αναγνώριση της έμφυλης ταυτότητάς τους και τους τρόπους αντιμετώπισής τους. Η πρώτη δυσκολία αφορά το λεξιλόγιο και συγκεκριμένα τις λέξεις που αποδίδονται σε ένα συγκεκριμένο φύλο (π.χ. μαμά, κύριος), οι οποίες ενδεχομένως να μην συμβαδίζουν με τρανς και μη δυαδικά άτομα. Στην περίπτωση αυτή, ο Zimman προτείνει αφενός την άμεση ερώτηση στο εκάστοτε άτομο για τις λέξεις με τις οποίες θέλει να χαρακτηριστεί και αφετέρου την αποφυγή τέτοιων λέξεων, όταν το φύλο του/των ατόμου/ατόμων δεν είναι γνωστό (π.χ. *αξιότιμο κοινό* αντί για *κυρίες και κύριοι*). Η δεύτερη δυσκολία είναι οι αντωνυμίες που χρησιμοποιούνται για την αναφορά ή την απεύθυνση σε κάποιο άτομο, οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν είναι δεδομένες. Από τη στιγμή που το εν λόγω άτομο τις χρησιμοποιεί ανοιχτά και δημόσια, η προτεινόμενη λύση είναι να συμβουλευόμαστε το ίδιο το άτομο, ρωτώντας τις αντωνυμίες μαζί με το όνομα. Τρίτον, συχνά στον λόγο το φύλο ενός ατόμου προσδιορίζεται αυθαίρετα χωρίς να υπάρχει λόγος (π.χ. *άφησα φιλοδώρημα στον σερβιτόρο* - χωρίς να είναι γνωστό το φύλο του ατόμου που σερβίρει), γεγονός που ενισχύει την νοοτροπία ότι το φύλο ενός ατόμου εξαρτάται από την εμφάνισή του. Η λύση είναι η ίδια με την πρώτη δυσκολία, δηλαδή η αποφυγή έμφυλων λέξεων (π.χ. *άφησα φιλοδώρημα στο παιδί*). Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή απαιτούν οι περιπτώσεις όπου το φύλο των ατόμων είναι σχετικό με το νοηματικό περιεχόμενο του λόγου (π.χ. *οι γυναίκες χρειάζεται να κάνουν εξετάσεις για καρκίνο της μήτρας κάθε χρόνο*), για τις οποίες χρειάζεται να γίνει κατανοητό πως αφενός δεν έχουν όλες οι γυναίκες μήτρα και αφετέρου τα άτομα που έχουν μήτρα δεν είναι κατ’ ανάγκη γυναίκες. Για την υπέρβαση αυτής της δυσκολίας, χρειάζεται να αναρωτηθούμε το κατά πόσο η έμφυλη ταυτότητα είναι σχετική και να εστιάσουμε περισσότερο στα ανατομικά στοιχεία, λέγοντας, για παράδειγμα “τα άτομα που έχουν μήτρα”.

2.5 Ουδετερότητα και συμπεριληπτικότητα

Η διαφορά μεταξύ των όρων *ουδετερότητα* και *συμπεριληπτικότητα* ως προς το φύλο έγκειται στο ότι η πρώτη αποφεύγει οποιαδήποτε έμφυλη αναφορά, ενώ η δεύτερη επιδιώκει να συμπεριλάβει όλα τα φύλα (Zimman 2017:97). Για παράδειγμα, μια ουδέτερη φράση θα ήταν *τα εργαζόμενα άτομα είναι ασφαλισμένα*, ενώ μια συμπεριληπτική εκδοχή θα ήταν *οι/τα εργαζόμενοι/ες/α είναι ασφαλισμένοι/ες/α*.

Στην προηγούμενη υποενότητα, στην παρουσίαση της έρευνας του Zimman, η χρήση παραδειγμάτων από την ελληνική γλώσσα έγινε σκόπιμα, καθώς οι ίδιες γλωσσικές δυσκολίες απαντώνται και στην ελληνική. Μάλιστα, το ζήτημα της ουδετερότητας και της συμπεριληπτικότητας είναι εντονότερο, εφόσον, σε αντίθεση με την αγγλική τα ουσιαστικά,

τα επίθετα και οι μετοχές έχουν γένος. Μέχρι και σήμερα η ουδετερότητα εκφράζεται όχι μόνο με το ουδέτερο γένος, αλλά πολλές φορές και με το ανδρικό, καθώς ουδέτερες ως προς το φύλο έννοιες έχουν αρσενικό γένος (π.χ ο άνθρωπος, ο γονέας) ή, όπως προαναφέρθηκε, χρησιμοποιείται το αρσενικό για μια ομάδα ατόμων που μπορεί να μην περιλαμβάνει μόνο άνδρες. Πρόκειται για το φαινόμενο που παρατήρησε και η de Beauvoir: “ο άνδρας αντιπροσωπεύει τόσο το θετικό όσο και το ουδέτερο, τόσο που στα γαλλικά η λέξη homme χρησιμοποιείται ευρέως για να περιγράψει γενικά τα ανθρώπινα όντα. [...] Η γυναίκα, από την άλλη, αντιπροσωπεύει μονάχα το αρνητικό, αυτό που προσδιορίζεται μέσω κριτηρίων αποκλεισμού, χωρίς ίχνος αμοιβαιότητας” (de Beauvoir 1949:152).

Τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί αρκετές προσπάθειες έμφυλης συμπερίληψης στη γλώσσα από τους ελληνικούς και ευρωπαϊκούς δημόσιους φορείς. Πιο συγκεκριμένα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων συνιστά από το 2016 την “ταυτόχρονη αναφορά σε γυναίκες και άντρες, μέσω της χρήσης και των δύο γραμματικών γενών, όταν το κείμενο αναφέρεται σε μεικτούς πληθυσμούς ή στην περίπτωση που δεν προκύπτει το φύλο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε με τη χρήση ολόκληρης της λέξης είτε με προσθήκη των καταλήξεων (π.χ. ο/η διοικούμενος/-η ή ο διοικούμενος/διοικούμενη). [...] Στις περιπτώσεις των ουσιαστικών που ο τύπος του αρσενικού και του θηλυκού ταυτίζονται, συστήνεται τα επίθετα και οι αντωνυμίες να παρατίθενται και στα δύο γένη (π.χ. οι διαθέσιμοι/-ες υπάλληλοι)” (Κουβέλα 2016). Επιδιώκεται, δηλαδή, μια συμπεριληπτική πρακτική, η οποία ωστόσο αφορά μόνο τους άνδρες και τις γυναίκες, αποκλείοντας έτσι τα μη δυαδικά άτομα και παραβλέποντας ότι στην ελληνική γραμματική τα γένη είναι τρία.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ακολουθούν παρόμοια γραμμή για την ελληνική γλώσσα, όπως φαίνεται από τις οδηγίες που εκδόθηκαν το 2018 (*ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑ* στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και *ΠΟΛΥΔΕΚΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ ΓΤΣ*). Πέρα από τις συστάσεις της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, προτείνουν επίσης την χρήση του πληθυντικού αριθμού για ουσιαστικά με κοινό πληθυντικό (π.χ. *πρόεδροι* αντί για *ο/η πρόεδρος*) ή με εναλλακτικούς όρους (π.χ. *οι εκπαιδευτικοί* ή *το εκπαιδευτικό προσωπικό* αντί για *ο καθηγητής/η καθηγήτρια*) ή με αναφορά των φύλων στην αρχή του κειμένου με επεξήγηση (π.χ. *οι αγρότες, άνδρες και γυναίκες...*). Επίσης, προβλέπεται η παράβλεψη των έμφυλων ουσιαστικών με τη χρήση της προστακτικής (π.χ. *αναφέρετε το όνομα και τη διεύθυνσή σας* αντί για *ο υποψήφιος οφείλει να αναφέρει το όνομα και τη διεύθυνσή του*) και της παθητικής φωνής (π.χ. *τα έγγραφα διαβιβάζονται στις αρμόδιες υπηρεσίες* αντί για *ο πρόεδρος διαβιβάζει τα έγγραφα στις αρμόδιες υπηρεσίες*). Σε γενικές γραμμές, φαίνεται ότι υποστηρίζεται η ελευθερία αυτοπροσδιορισμού, καθώς υποστηρίζεται ότι “θα πρέπει να γίνεται σεβαστή η επιθυμία ενός προσώπου όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο επιθυμεί να προσφωνείται ή να αναφέρεται”, αλλά αποτυγχάνουν να συμπεριλάβουν - τουλάχιστον στην ελληνική γλώσσα - τα μη δυαδικά φύλα, δηλώνοντας ρητώς ότι “οι ανακοινώσεις κενών θέσεων θα πρέπει να είναι διατυπωμένες με συμπεριληπτικό ως προς το φύλο τρόπο, για να ενθαρρύνονται να υποβάλλουν αίτηση υποψηφιότητας τόσο άνδρες όσο και γυναίκες”. Όσον αφορά συγκεκριμένα τις γλώσσες με γραμματικά γένη, όπως η ελληνική, εκτιμάται πως “είναι σχεδόν αδύνατο, από λεξικολογική άποψη, να δημιουργηθούν ευρέως αποδεκτοί ουδέτεροι

ως προς το φύλο τύποι από υπάρχουσες λέξεις” (ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2018).

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι οι μέχρι πρότινος προσπάθειες ουδετερότητας και συμπεριληπτικότητας αφορούν εξ’ ολοκλήρου δυαδικές ταυτότητες φύλου, εμμένοντας στο δίπολο άνδρας-γυναίκα και παραμελώντας ένα μεγάλο τμήμα των τρανς ατόμων που είναι τα μη δυαδικά άτομα, τα οποία έχουν ανάγκη από μια συμπεριληπτική και προς αυτά γλώσσα. Όμως, κάθε γλώσσα έχει τεράστιες δυνατότητες εξέλιξης, καθώς πρόκειται για “ένα ανοιχτό πεδίο πιθανών σημασιών, όπου η έμφαση δίνεται στην διαφορά παρά στην ενότητα, και στην ερμηνευτική ανοικτότητα παρά στον περιορισμό της” (Salih 2018:57), το οποίο μπορούμε να εκμεταλλευτούμε ακριβώς για να καλύψουμε τις ανάγκες της σημερινής κοινωνίας.

2.6 Ζητήματα ορολογίας

Ως αποτέλεσμα της ορατότητας που έχουν αποκτήσει τα φεμινιστικά και λσατκία+ ζητήματα στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, έχει προκύψει η ανάγκη εύρεσης κατάλληλης ορολογίας για να περιγράφει και να συμπεριλαμβάνει τα εν λόγω άτομα και τις ανάλογες καταστάσεις. Η διαδικασία αυτή αποδεικνύεται αρκετά περίπλοκη, με αποτέλεσμα σε αρκετές περιπτώσεις να μην μπορεί να βρεθεί εύχρηστος όρος, να χρησιμοποιούνται αυτούσιοι αγγλικοί όροι ή να μεταφράζονται ανεπιτυχώς, αλλοιώνοντας την αρχική έννοια. Στο κείμενο που ακολουθεί καταγράφονται οι προβληματισμοί για τις έννοιες του βιολογικού φύλου και της τρανς ταυτότητας και των αποδόσεών τους στην ελληνική γλώσσα.

Ένας βασικός προβληματισμός είναι η απόδοση του *sex* ως βιολογικό φύλο. Το βιολογικό φύλο ενός ατόμου, όπως προειπώθηκε, δεν συνίσταται μόνο στα εξωτερικά γεννητικά όργανα, αλλά και στα εσωτερικά, τις γονάδες, τις ορμόνες και τα χρωμοσώματα. Επομένως, για την διαπίστωσή του χρειάζεται έλεγχος που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί απλώς με την όψη, όπως συμβαίνει όταν το φύλο των παιδιών δηλώνεται στο ληξιαρχείο. Μάλιστα, σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, περίπου το 1,7% του παγκόσμιου πληθυσμού διαθέτει βιολογικά χαρακτηριστικά όχι μόνο ενός βιολογικού φύλου (OHCHR 2019). Γι’ αυτόν τον λόγο, σταδιακά αρχίζει να εντάσσεται ο όρος *φύλο που αποδίδεται στη γέννα* (από το αγγλικό *gender assigned at birth*), ο οποίος αναφέρεται στο “φύλο, τόσο κοινωνικά όσο και νομικά, που προσδίδεται κατά την γέννηση του ατόμου με βάση τα βιολογικά χαρακτηριστικά εκείνα που εκλαμβάνονται ως κυρίαρχα” (Colour Youth-Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας 2017:1).

Πηγή συζήτησης αποτελεί και η ίδια η λέξη *τρανς*, η οποία έχει αποδοθεί με διάφορους τρόπους στην ελληνική. Ο πιο καίριος είναι η λέξη *διεμφυλικός-ή-ό*, η οποία είναι ακριβής μετάφραση της λέξης *transgender*. Ωστόσο, “επειδή ως νεολογισμός ο *διεμφυλικός-ή* είναι δύσχρηστος όρος, προτιμάται ο πιο σύντομος, εύχρηστος και διεθνής όρος *τρανς*, ο οποίος είναι αποδεκτός και αγκαλιάζει όλη την κοινότητα των ανθρώπων που η ταυτότητα ή

έκφραση φύλου τους διαφοροποιείται από το ανατομικό φύλο” (Γαλανού 2014:26). Παράλληλα, η λέξη *διεμφυλικός-ή* δηλώνει το γένος του αναφερόμενου ατόμου, σε αντίθεση με τον ουδέτερο όρο *τρανς*. Γι’ αυτό τον λόγο υπάρχουν δύο ακρωνύμια στην ελληνική, το *λοατκι* και το *λοαδκι*, τα οποία, όμως, είναι πανομοιότυπα. Συχνά ακούγεται και ο όρος *τρανσέξουαλ* ή *διαφυλικός-ή-ό*, ο οποίος δεν ενδείκνυται, διότι “συνδέει την τρανς κατάσταση με το ανατομικό φύλο (*sex* στα αγγλικά), ενώ η τρανς υπόσταση συνδέεται με το κοινωνικό φύλο (*gender* στα αγγλικά) του προσώπου” (Γαλανού 2014:48).

Σε γενικές γραμμές, παρατηρείται ότι διατηρούνται αυτούσιες οι αγγλικές λέξεις (π.χ. *τρανς*, *non binary*, *agender*), κάτι που γεννά το ερώτημα κατά πόσο η ελληνική γλώσσα έχει τη δυνατότητα να υποστηρίξει τις ανάγκες των ομιλητών/τριών της ή κατά πόσο τα εν λόγω άτομα επιθυμούν να καλύψουν τις γλωσσικές ανάγκες τους με αυτόν τον τρόπο.

2.7 Επίλογος

Σε αυτό το κεφάλαιο τέθηκε το απαραίτητο θεωρητικό πλαίσιο για την εκπόνηση της έρευνας, μέσα από την εξέταση των κύριων παραγόντων που συνθέτουν την σχέση μεταξύ έμφυλων ταυτοτήτων (και συγκεκριμένα τρανς/μη δυαδικών έμφυλων ταυτοτήτων) και γλώσσας. Μέσα από την έρευνα αναδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο οι θεωρητικοί άξονες αναγνωρίζονται και ερμηνεύονται από την λοατκία+ και φεμινιστική κοινότητα, καθώς επίσης και ποιες μορφές της έμφυλης γλώσσας εφαρμόζονται πρακτικά.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση της ερευνητικής διαδικασίας που χρειάστηκε προκειμένου να απαντηθούν τα ερωτήματα, τα οποία, όπως προειπώθηκε, αφορούν τη σχέση των τρανς ατόμων με την ελληνική γλώσσα, καθώς και τις δυνατότητες γλωσσικής ουδετερότητας και συμπεριληπτικότητας που ενδεχομένως έχει η ελληνική. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται και θα αιτιολογείται το είδος της έρευνας, το κοινό στο οποίο απευθύνεται, το περιεχόμενο και το είδος των ερωτήσεων, καθώς και ο επιμέρους σκοπός της καθεμιάς.

3.2 Είδος έρευνας

Για την διερεύνηση της σχέσης των τρανς ατόμων με την ελληνική γλώσσα επιλέχθηκε η μέθοδος της ποσοτικής έρευνας με δειγματοληψία μέσω ερωτηματολογίου. Η ποσοτική προσέγγιση “βρίσκει κατά κύριο λόγο την εφαρμογή της στις δειγματοληπτικές επισκοπικές εμπειρικές έρευνες (survey). Αποσκοπεί στην αποκάλυψη γενικών κανονικοτήτων ή τάσεων που διέπουν τα κοινωνικά φαινόμενα, μέσω της διερεύνησης των φαινομένων αυτών σε πλήθος περιπτώσεων” (Τσιώλης 2011:2). Παρουσιάζει χαρακτηριστικά των θετικών επιστημών, καθώς “η ποσοτική έρευνα καταλήγει σε ευρέως ποσοτικοποιήσιμα στοιχεία τα οποία συλλέχθηκαν δια μέσου δομημένων παρατηρήσεων εμπειρικών καταστάσεων, δηλαδή με μια μέθοδο που πλησιάζει το μοντέλο των ελεγχόμενων πειραμάτων” (Lerner 1950:220). Επιδιώκεται, δηλαδή, η προσέγγιση όσο το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού συμμετεχόντων, μέσω των απαντήσεων των οποίων σε στοχευμένες ερωτήσεις θα μπορέσει να σχηματιστεί μια γενική και διευρυμένη εικόνα. Πρόκειται για τη δειγματοληπτική μέθοδο, η οποία απαρτίζεται από κλειστά ερωτηματολόγια και η οποία επιλέχθηκε λόγω της αμεσότητάς της και της δυνατότητας προσέγγισης μεγάλου αριθμού συμμετεχόντων.

Η επιλογή της ποσοτικής έρευνας έγινε με σκοπό να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή πληθυσμιακή κάλυψη, η καταμέτρηση και η ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων της οποίας θα μπορούσε να οδηγήσει σε ασφαλή και αντικειμενικά συμπεράσματα για την ανταπόκριση που έχει ή δύναται να έχει η τρανς ταυτότητα στην ελληνική γλώσσα.

Η δόμηση, η διανομή και η ανάλυση των ερωτηματολογίων έγινε διαδικτυακά, μέσω της εφαρμογής Google Forms, η οποία παρέχει δωρεάν τη δυνατότητα σύστασης και ανάλυσης απεριόριστου αριθμού ερωτηματολογίων, με παράλληλο υπολογισμό ποσοστών και σχηματισμό γραφικών και στατιστικών.

3.3 Ερευνώμενος πληθυσμός

Από τι στιγμή που το ερώτημα αφορά τα τρανς άτομα, λογικό είναι αυτά να αποτελούν τον κύριο στόχο της έρευνας. Ωστόσο, καθώς τα ζητήματα της τρανς αποδοχής και ορατότητας έχουν περάσει στο ευρύ κοινό, η έρευνα δεν απευθύνεται μόνο σε αυτά, αλλά σε ολόκληρη την λωατκία+ και φεμινιστική κοινότητα. Με αυτόν τον τρόπο καθίσταται γνωστή η στάση της κοινότητας προς τα τρανς άτομα, καθώς και το εύρος γνώσης και ευαισθητοποίησης που υπάρχει ως προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Εντούτοις, εφόσον στόχος της έρευνας είναι, μεταξύ άλλων, να ανακαλύψει τους ενδεχόμενους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να επιτευχθεί η συμπεριληπτικότητα ή/και η ουδετερότητα στην ελληνική γλώσσα, το ερωτηματολόγιο απευθύνεται στην λωατκία+ και φεμινιστική κοινότητα, μέρος της οποίας είναι και η τρανς. Γι' αυτό το λόγο, η αποστολή και κοινοποίηση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε μέσω διαδικτύου κυρίως σε λωατκία+ και φεμινιστικές ομάδες και συλλογικότητες, στις οποίες συμμετέχουν τόσο τρανς άτομα, όσο και άτομα που τα υποστηρίζουν.

Επομένως, το δείγμα αποτελείται από τη μία από τρανς/μη δυαδικά άτομα, τα οποία λόγω της εμπειρίας τους έρχονται αντιμέτωπα σε καθημερινή βάση με τα ζητήματα αυτά και ενδεχομένως να έχουν να προτείνουν επιμέρους λύσεις, και από την άλλη από άτομα που στηρίζουν την τρανς κοινότητα και είναι διατεθειμένα να συλλογιστούν την σχέση τους με τη γλώσσα και να κατανοήσουν την ανάγκη για γλωσσική συμπερίληψη και ουδετερότητα. Σε αυτό το σημείο κρίνεται χρήσιμο να αναφερθεί πως κατά την διάδοση του ερωτηματολογίου αποφεύχθηκαν ομάδες και συλλογικότητες με σαφές τρανσφοβικό πρόσημο, γιατί δεν θα υπήρχε συνεισφορά στο διάλογο περί ουδετερότητας και συμπεριληπτικότητας, εφόσον δεν πιστεύουν καν στην ύπαρξη των τρανς/μη δυαδικών ταυτοτήτων.

3.4 Δόμηση ερωτηματολογίου

Στην αρχή κάθε δειγματοληπτικής έρευνας απαιτείται η δηλωμένη συναίνεση των συμμετεχόντων ατόμων, προκειμένου να διασφαλιστεί η επιθυμία τους να συμμετέχουν στην έρευνα, με σαφή αντίληψη του αντικειμένου και της δομής της, ενώ παράλληλα απαιτείται και η δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τα ερευνόμενα άτομα. Για τον λόγο αυτό, στην

αρχή του ερωτηματολογίου που στάλθηκε εσωκλειόταν το κείμενο συναίνεσης, το οποίο παρέχει πληροφορίες για την έρευνα και τις συνθήκες συμμετοχής, καθώς και τα απαραίτητα στοιχεία επικοινωνίας για ενδεχόμενες ερωτήσεις ή παρατηρήσεις.

Το κύριο μέρος του ερωτηματολογίου χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες με τους εξής τίτλους: “γενικές ερωτήσεις”, “θεωρητικές γνώσεις”, “πώς αποτυπώνεται η τρανς/μη δυαδική ταυτότητα στην ελληνική γλώσσα” και “γλώσσα και τρανς εμπειρία”. Οι ερωτήσεις συνολικά είναι 38 και περιέχουν παρενθετικές επεξηγήσεις όπου κρίθηκε απαραίτητο (π.χ. *μη δυαδικό άτομο; - δηλ. του οποίου το φύλο δεν περιορίζεται στο δίπολο άνδρας-γυναίκα / σεξισμός - δηλ. άνιση εκπροσώπηση και αντανάκλαση των φύλων - στη γλώσσα*).

Στην πρώτη ενότητα εξετάζονται στοιχεία δημογραφικού χαρακτήρα για τον ερευνώμενο πληθυσμό, όπως η ηλικία, το φύλο και η βαθμίδα εκπαίδευσης. Να σημειωθεί ότι για την παρούσα έρευνα δεν έχει σημασία αν τα άτομα είναι άντρες ή γυναίκες, αλλά αν είναι τρανς/μη δυαδικά ή όχι. Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητη η διαπίστωση της γλωσσομάθειας των συμμετεχόντων ατόμων, η οποία πραγματοποιείται μέσω ερωτήσεων για την μητρική γλώσσα και το επίπεδο γνώσης της ελληνικής. Με αυτόν τον τρόπο, καταγράφεται η ικανότητα των συμμετεχόντων να χρησιμοποιούν και να επικοινωνούν στην ελληνική γλώσσα και, άρα, να αντιλαμβάνονται τις γλωσσικές ανάγκες της τρανς κοινότητας και να τις εφαρμόζουν. Οι επιλογές στην ερώτηση για την μητρική γλώσσα σχηματίστηκαν με βάση τις τρέχουσες γλωσσικές μειονότητες στον ελλαδικό χώρο. Τέλος, καθώς μεγάλο μέρος της λοατκιας+ ορολογίας είναι στα αγγλικά ή μεταφρασμένο από τα αγγλικά, είναι χρήσιμο να εξεταστεί η γλωσσομάθεια των συμμετεχόντων και στην αγγλική γλώσσα, προκειμένου να διαπιστωθεί αφενός η κατανόηση των αμετάφραστων όρων και αφετέρου η ενδεχόμενη ύπαρξη κάποιας προτίμησης στη χρήση των δύο γλωσσών.

Η δεύτερη ενότητα απαρτίζεται από εννέα ερωτήσεις που έχουν σκοπό να διερευνήσουν τις γνώσεις των συμμετεχόντων ως προς τη γλώσσα και το φύλο, καθώς επίσης και το αν αναγνωρίζεται και υποστηρίζεται η ανάγκη για κατάρτιση του γλωσσικού σεξισμού και η επίτευξη ουδετερότητας ως προς το φύλο. Η ενότητα ξεκινάει με τις ερωτήσεις “*γνωρίζετε τη διαφορά μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου;*” και “*πιστεύετε ότι υπάρχει πράγματι διαφορά μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου;*”, οι οποίες θα δείξουν εν τέλει το αν τα ερωτώμενα άτομα αντιλαμβάνονται και αποδέχονται την ύπαρξη των τρανς ατόμων (καθώς εάν δεν υπήρχε διαχωρισμός μεταξύ των υποστάσεων του φύλου, δεν θα υπήρχαν καν τρανς άτομα). Αντίστοιχα, οι ακόλουθες ερωτήσεις αφορούν τον γλωσσικό σεξισμό, αρχικά εάν αναγνωρίζεται ως φαινόμενο (“*Συμφωνείτε ότι υπάρχει σεξισμός στη γλώσσα;*”) και έπειτα αν αφορά την ελληνική και την αγγλική γλώσσα (“*Πιστεύετε ότι υπάρχει σεξισμός στην ελληνική γλώσσα;*” / “*Πιστεύετε ότι υπάρχει σεξισμός στην αγγλική γλώσσα;*”). Κατ’ επέκταση, κρίνεται χρήσιμη η ύπαρξη αντίστοιχων ερωτήσεων για την ουδετερότητα ως προς το φύλο (“*Πόσο ουδέτερη θεωρείτε την ελληνική γλώσσα ως προς τη δήλωση του φύλου;*” / “*Πόσο ουδέτερη θεωρείτε την αγγλική γλώσσα ως προς τη δήλωση του φύλου;*”), καθώς και για την αναγκαιότητα της έμφυλης ουδετερότητας στη γλώσσα (“*Πιστεύετε ότι υπάρχει ανάγκη για μια ουδέτερη ως προς τη δήλωση του φύλου γλώσσα;*”). Ο λόγος που συμπεριλαμβάνεται και η αγγλική στις παραπάνω ερωτήσεις είναι η

διαπίστωση κάποιας προτίμησης που ενδέχεται να υπάρχει εις βάρος της ελληνικής. Τέλος, προκαλεί ενδιαφέρον η σχέση μεταξύ (κοινωνικού) φύλου και εμφάνισης, δηλαδή το κατά πόσο ένα τρανς άτομο χαίρει κοινωνικής και γλωσσικής αναγνώρισης και συμπερίληψης ανεξάρτητα από την εμφάνισή του. Για το λόγο αυτό, προστέθηκε η ερώτηση *“Πιστεύετε ότι το φύλο του κάθε ατόμου εξαρτάται από την εμφάνισή του;”*.

Η τρίτη ενότητα είναι και η πιο μακροσκελής, με 14 ερωτήσεις σχετικά με την αποτύπωση της τρανς/μη δυαδικής ταυτότητας στην ελληνική γλώσσα. Αρχικά, έχουν ενταχθεί ερωτήσεις σχετικά με την άμεση απεύθυνση των συμμετεχόντων σε τρανς/μη δυαδικά άτομα, άσχετα με το αν τα ίδια τα συμμετέχοντα άτομα είναι τρανς/μη δυαδικά ή όχι. (*“Πώς απευθύνεστε σε ένα δυαδικό τρανς άτομο;”* / *“Πώς απευθύνεστε σε ένα μη δυαδικό τρανς άτομο;”* / *“Πώς αναφέρεστε ονομαστικά σε ένα μη δυαδικό άτομο;”*). Οι διαθέσιμες απαντήσεις δίνονται με την δυνατότητα πολλαπλής επιλογής και με την επιλογή εισαγωγής μιας επιπλέον ελεύθερης απάντησης. Οι επιλογές διαμορφώθηκαν και προτάθηκαν με βάση όσα διαθέτει η γραμματική και το λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας (ουδέτερο, θηλυκό, αρσενικό και περίφραση), ενώ τίθεται και η έννοια της αυθαίρετης επιλογής του ομιλούντος ατόμου προς το απευθυνόμενο (σε αρσενικό ή θηλυκό, ανάλογα με την εμφάνισή του / με τις αντωνυμίες, το όνομα και τις καταλήξεις της επιλογής του / με τις αντωνυμίες, το όνομα και τις καταλήξεις της επιλογής μου). Στη συνέχεια, εξετάζεται η γλωσσική αναφορά σε πλήθος ατόμων, των οποίων τα φύλα δεν είναι γνωστά (*“Όταν μιλάτε για πολλά άτομα διαφορετικών φύλων, χρησιμοποιείτε”* / *“Όταν γράφετε για πολλά άτομα διαφορετικών φύλων, χρησιμοποιείτε”*), με επιλογές το αρσενικό γένος, την αναφορά αρσενικού και θηλυκού, τη χρήση ουδέτερου γένους με περίφραση (π.χ τα άτομα που μίλησαν είπαν) ή με νεολογισμό (π.χ τα ομιλητά είπαν). Στην περίπτωση της έγγραφης αναφοράς, υπάρχει και η επιλογή των συμβόλων του πληκτρολογίου (π.χ @ ομιλητ@ είπαν), για τα οποία ακολουθούν ξεχωριστές ερωτήσεις, όπως ποια είναι αυτά τα σύμβολα, σε ποιες λέξεις ή φράσεις χρησιμοποιούνται (π.χ. άρθρα, επίθετα, ουσιαστικά) και πώς μεταφέρονται στον προφορικό λόγο, εάν μεταφέρονται. Έπειτα, ακολουθούν τέσσερις ερωτήσεις σχετικά με την αγγλική γλώσσα. Συγκεκριμένα, ερωτάται εάν υπάρχει προτίμηση στην αγγλική όταν γίνεται αναφορά σε ζητήματα φύλου και αν αυτό γίνεται αποκλειστικά λόγω μεγαλύτερης ευκολίας στην έκφραση φύλου ή αν υπάρχει μια γενικότερη προτίμηση της αγγλικής, ανεξάρτητα από το ζήτημα της γλωσσικής ουδετερότητας ως προς το φύλο. Παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον ο βαθμός στον οποίο χρησιμοποιείται η αγγλική στην καθημερινότητα, εξού και η ερώτηση για τον τρόπο ένταξης της αγγλικής στην ομιλία, δηλαδή αν αυτή πραγματοποιείται εξ’ ολοκλήρου ή με ταυτόχρονη χρήση ελληνικών και αγγλικών λέξεων και φράσεων. Παράλληλα, ερευνάται η γλωσσική προτίμηση όσον αφορά την λοατκία+ ορολογία και τη χρήση ελληνικών ή αγγλικών όρων (π.χ διεμφυλικό αντί για τρανς ή μη δυαδικό αντί για non binary). Τέλος, διερευνάται η καλύτερη δυνατή επιλογή για μια ουδέτερη ως προς το φύλο ελληνική γλώσσα μέσω ερώτησης πολλαπλής επιλογής (*“η χρήση του ουδετέρου γένους και στους ανθρώπους”* / *“η χρήση συμβόλων του πληκτρολογίου”* / *“η συμπερίληψη αρσενικού και θηλυκού”* / *“η συμπερίληψη αρσενικού, θηλυκού και ουδέτερου”* / *“η δημιουργία εντελώς καινούριων καταλήξεων”*), όπως επίσης και ερώτησης ανοιχτής απάντησης (*“Πώς πιστεύετε ότι μπορεί να ενταχθεί η ουδετερότητα ως προς το φύλο στην ελληνική γλώσσα;”*).

Η τέταρτη και τελευταία ενότητα είναι η μόνη που δεν είναι υποχρεωτική για την υποβολή του ερωτηματολογίου, καθώς απευθύνεται αποκλειστικά σε τρανς/μη δυαδικά άτομα. Κατ' αρχάς, συγκρίνονται εκ νέου η αγγλική και η ελληνική, με άμεση αναφορά στην δυνατότητα γλωσσικής έκφρασης του φύλου (*“Σε τι βαθμό μπορείτε να εκφραστείτε για το φύλο σας στην ελληνική γλώσσα;”* / *“Σε τι βαθμό μπορείτε να εκφραστείτε για το φύλο σας στην ελληνική γλώσσα;”*). Έπειτα, υπάρχουν τρεις ερωτήσεις σχετικά με την σχέση της εξωτερικής εμφάνισης και της έμφυλης αντίληψης από την κοινωνία. Η αντίληψη αυτή έχει να κάνει αρχικά με την γλωσσική απεύθυνση (*“Αν έχετε κάνει φυλομετάβαση, έχετε παρατηρήσει ότι ο κόσμος χρησιμοποιεί περισσότερο το επιθυμητό σας όνομα, καταλήξεις και αντωνυμίες από ότι πριν κάνετε;”*) και την ενδεχόμενη συμμόρφωση του ατόμου αφενός στα έμφυλα στερεότυπα για την εμφάνιση (*“Χρειάζεται να διαμορφώσετε την εξωτερική σας εμφάνιση ώστε ο κόσμος να σας απευθύνεται στο επιθυμητό όνομα, καταλήξεις και αντωνυμίες;”*) και αφετέρου στην γλωσσική έκφραση του φύλου του (*“Αν η εμφάνισή σας δεν συνάδει με την στερεοτυπική εμφάνιση του κοινωνικού σας φύλου, πώς αναφέρεστε στον εαυτό σας;”*). Το ερωτηματολόγιο κλείνει με δύο ερωτήσεις για την χρήση του ουδετέρου, η πρώτη για την συχνότητα (*“Αν προτιμάτε ουδέτερες αντωνυμίες και καταλήξεις, πόσο συχνά τις χρησιμοποιείτε;”*) και η δεύτερη για τις περιπτώσεις στις οποίες ενδεχομένως να αποφεύγεται η χρήση του ουδετέρου ακόμα και από άτομα που το προτιμούν (*“Αν δεν τις χρησιμοποιείτε συνέχεια, γιατί τις παραλείπετε;”*) για προσωπικούς, κοινωνικούς ή γλωσσικούς λόγους (*Ντρέπομαι, γιατί έτσι θα φανεί η ταυτότητα φύλου μου / Φοβάμαι μην γίνει αιτία χλευασμού / Γιατί δεν είναι όλοι οι άνθρωποι εξοικειωμένοι με αυτές / Μπερδεύομαι με αρσενικές ή θηλυκές / Δεν έχω συνηθίσει την διαρκή χρήση τους*).

3.5 Επίλογος

Μέσα από το προαναφερθέν ερωτηματολόγιο επιδιώκεται η ενδελεχής μελέτη της σχέσης της (τρανς/μη δυαδικής) ταυτότητας φύλου και της ελληνικής γλώσσας. Η συγκεκριμένη δειγματοληπτική ποσοτική μέθοδος ερευνά ζητήματα όπως η επιρροή της γλώσσας στην τρανς ταυτότητα και αντίστροφα, η ενδεχόμενη προτίμηση της αγγλικής αντί της ελληνικής και η σχέση ταυτότητας φύλου και εξωτερικής εμφάνισης.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Εισαγωγή

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, είτε με ποσοστά και στατιστικές είτε - στις περιπτώσεις ερωτήσεων ελεύθερης απάντησης - αναπαράγονται αυτούσιες ορισμένες από τις απαντήσεις. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται σε υποενότητες, ανάλογα με τις τέσσερις ενότητες του ερωτηματολογίου. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται μια σύνοψη των αποτελεσμάτων και των βασικότερων σημείων.

4.2 Γενική επισκόπηση και προφίλ συμμετεχόντων

Οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν από την ηλεκτρονική διανομή του ερωτηματολογίου ανέρχονται σε 1000, εκ των οποίων μόνο 3 έγιναν από άτομα που δήλωσαν ότι δεν επιθυμούν να λάβουν μέρος στην έρευνα. Ωστόσο, και στις τρεις περιπτώσεις απαντήθηκαν οι υπόλοιπες ερωτήσεις, οπότε συμπεραίνεται ότι επρόκειτο για λάθος ή κάποιο είδος χιουμοριστικής έκφρασης.

Ως προς τις ηλικιακές ομάδες, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων ατόμων είναι έως 24 ετών (41,2% - 412 άτομα), ακολουθούμενο από τις ηλικίες 25-30 ετών (23,6% - 236 άτομα) και 31-40 ετών (19,9% - 199 άτομα). Τα άτομα ηλικίας 41-50 ανέρχονται στα 106 (10,6%), από 51 έως 60 ετών είναι 42 (4,2%), ενώ τα άτομα άνω των 61 είναι μόλις 5 (0,5%). Σημειώνεται, δηλαδή, ένα ποσοστό συμμετοχής αντιστρόφως ανάλογο προς την ηλικία.

Όσον αφορά το φύλο των συμμετεχόντων ατόμων, στην πλειονότητά τους δεν είναι τρανς/μη δυαδικά (756 άτομα - 75,6%). Τα δυαδικά τρανς άτομα ήταν 71 (7,%) και τα μη δυαδικά 149 (14,9%). Επιπλέον, υπήρχαν 71 άτομα (7,1%) που δεν είναι ακόμα σίγουρα για την ταυτότητα φύλου τους. Ωστόσο, με την επιμέρους καταμέτρηση των ερωτήσεων, παρατηρείται πως αρκετά άτομα διάλεξαν παραπάνω από μία κατηγορία για το φύλο τους. Το 2,1% (21 άτομα) αυτοπροσδιορίζονται ως μη δυαδικά τρανς άτομα, 5 άτομα (0,5%) δεν είναι ακόμα σίγουρα, αλλά έβαλαν και το μη δυαδικό φύλο, 9 άτομα (0,9%) έβαλαν ότι δεν είναι τρανς ή μη δυαδικά, αλλά δεν είναι σίγουρα γι' αυτό, 2 άτομα (0,2%) έβαλαν ότι είναι μη δυαδικά, ότι είναι σις[μ7] και ότι δεν ξέρουν ακόμα, 2 άτομα (0,2%) αμφιταλαντεύονται

μεταξύ του σις και του μη δυαδικού προσδιορισμού. Τέλος, 1 άτομο (0,1%) έβαλε και την σις και την τρανς ταυτότητα, ένα άλλο έβαλε και την τρανς και ότι δεν ξέρει ακόμα, ένα τρίτο άτομο έβαλε την τρανς και μη δυαδική ταυτότητα και ότι δεν γνωρίζει ακόμα, και ένα τελευταίο έβαλε την σις και την τρανς και μη δυαδική ταυτότητα φύλου. Εν τέλει, τα άτομα που επέλεξαν μόνο μία κατηγορία είναι 741 σις (74,1%), 46 τρανς (4,6%), 117 μη δυαδικά (11,7%) και 53 (5,3%) που δεν γνωρίζουν ακόμα.

Σχετικά με την βαθμίδα εκπαίδευσης, σχεδόν τα μισά άτομα (509 - 50,9%) έχουν τελειώσει ή βρίσκονται σε κάποιο Α.Ε.Ι, ενώ περίπου το ένα τέταρτο (261 άτομα - 26,1%) έχει ολοκληρώσει ή βρίσκεται σε πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών. Το 9% (90 άτομα) έχει απολυτήριο λυκείου, ενώ 52 άτομα (5,2%) φοιτούν ή έχουν φοιτήσει σε Ι.Ε.Κ. Τέλος, το 5,1% (51 άτομα) βρίσκεται σε διδακτορικό επίπεδο σπουδών και το 3,6% (36 άτομα) παρακολουθούν ή ολοκλήρωσαν κάποια επαγγελματική σχολή.

Η συντριπτική πλειονότητα (98,4% - 984 άτομα) των συμμετεχόντων ατόμων έχουν ως μητρική την ελληνική γλώσσα, εκ των οποίων όμως τα 45 είναι δίγλωσσα, με μητρικές γλώσσες τα αγγλικά (2% - 20 άτομα), τα ρουμάνικα (0,4% - 4 άτομα), τα αλβανικά (0,3% - 3 άτομα), τα βουλγάρικα (0,2% - 2 άτομα), τα γερμανικά (0,3% - 3 άτομα), τα αραβικά (0,1% - 1 άτομο), τα ιταλικά (0,1% - 1 άτομο), τα ισπανικά (0,1% - 1 άτομο), τα φινλανδικά (0,1% - 1 άτομο), τα δανέζικα (0,1% - 1 άτομο), τα κινέζικα (0,1% - 1 άτομο), τα ολλανδικά (0,1% - 1 άτομο), τα εβραϊκά (0,1% - 1 άτομο), τα ρωσικά (0,1% - 1 άτομο), τα γίντις (0,1% - 1 άτομο) και τα τσιγγάνικα (0,1% - 1 άτομο). Ένα άτομο (0,1%) συμπλήρωσε ως διγλωσσία με την ελληνική την κρητική ντοπιολαλιά κι ένα άτομο (0,1%) είναι τρίγλωσσο, με μητρικές την ελληνική, την ρωσική και την αγγλική. Από τα άτομα που δεν έχουν ως μητρική την ελληνική, δηλώθηκαν ως οι μητρικές η αλβανική (0,4% - 4 άτομα), η αγγλική (0,4% - 4 άτομα), η ρωσική (0,2% - 2 άτομα), η ρουμάνικη (0,1% - 1 άτομο), η γαλλική (0,1% - 1 άτομο), η ιταλική (0,1% - 1 άτομο) και η γερμανική (0,1% - 1 άτομο), ενώ ένα άτομο (0,1%) είναι δίγλωσσο με μητρικές την ρουμανική και την ρωσική. Τέλος, υπήρξε μία περίπτωση (0,1%) που προτίμησε να μην δηλώσει κάποια μητρική γλώσσα.

Στην ερώτηση σχετικά με τον βαθμό γλωσσομάθειας στην ελληνική, σε περίπτωση που δεν είναι μητρική τους γλώσσα, υπήρξαν 130 απαντήσεις, παρόλο που μόλις 16 δήλωσαν ότι δεν είναι η μητρική τους, γεγονός που μπορεί να οφείλεται σε παρανόηση ή αβλεψία λόγω κεκτημένης ταχύτητας. Ωστόσο, φαίνεται ότι όλα τα συμμετέχοντα άτομα έχουν ικανοποιητικό βαθμό γλωσσομάθειας στην ελληνική καθώς το μικρότερο επίπεδο που συμπληρώθηκε μόλις από 6 (0,6%) άτομα ήταν το καλό (σε κλίμακα 1 έως 7, με 1 το πολύ χαμηλό και 7 το εξαιρετικό, το χαμηλότερο που δηλώθηκε ήταν το 5). Εξάλλου, οι γνώσεις της ελληνικής προκύπτουν και από την ικανότητα των συμμετεχόντων ατόμων να κατανοήσουν και να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο.

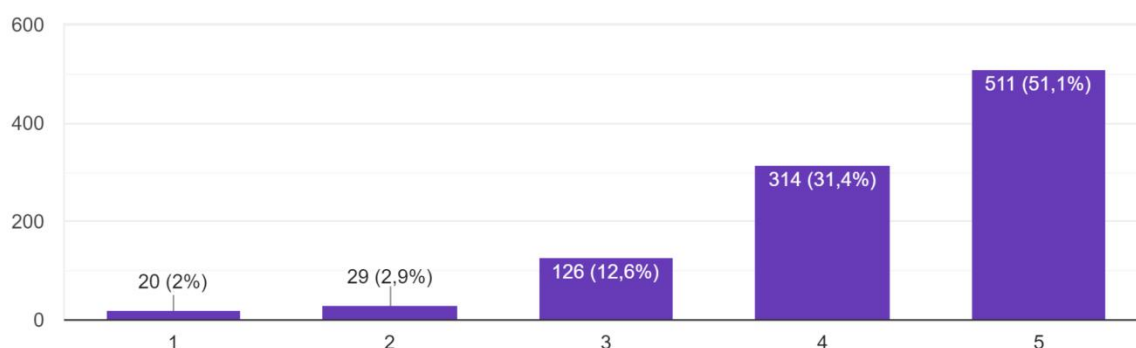
Τέλος, όσον αφορά τις γνώσεις στην αγγλική γλώσσα μόλις 6 άτομα (0,6%) απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν. Πιο συγκεκριμένα, 2 άτομα (0,2%) δεν γνωρίζουν καθόλου, 5 (0,5%) έχουν πολύ χαμηλό επίπεδο, 26 (2,6%) έχουν χαμηλό επίπεδο, 52 (5,2%) έχουν μέτριο, 182 (18,2%) έχουν καλό, 296 (29,6%) έχουν πολύ καλό και 437 άτομα (43,7%) έχουν εξαιρετικό επίπεδο γλωσσομάθειας της αγγλικής γλώσσας.

4.3 Επισκόπηση θεωρητικών γνώσεων και απόψεων

Στην δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου μελετάται η γνώση των συμμετεχόντων ως προς τα ζητήματα φύλου και γλώσσας. Στην ερώτηση περί διαχωρισμού της έννοιας του φύλου σε βιολογικό και κοινωνικό, η συντριπτική πλειονότητα (97,5% - 975 άτομα) είναι ενήμερη, με μόλις 25 άτομα (2,5%) να μην γνωρίζουν τη διαφορά. Τα ποσοστά αυτά διαφοροποιούνται σχετικά με την αναγνώριση αυτής της διαφοράς πέρα από το θεωρητικό άκουσμα, καθώς 58 άτομα (5,8%) διαφωνούν με τον διαχωρισμό, 61 (6,1%) δηλώνουν πως δεν γνωρίζουν αν όντως ισχύει και 881 (88,1%) συμφωνούν. Ωστόσο, περισσότερα άτομα αναγνωρίζουν ότι το φύλο δεν εξαρτάται από την εξωτερική εμφάνιση (937 άτομα – 93,7%), 34 άτομα (3,4%) δεν γνωρίζουν εάν η εμφάνιση καθορίζει και καθορίζεται από το φύλο, ενώ 29 (2,9%) πιστεύουν ότι το φύλο είναι ανάλογο της εμφάνισης.

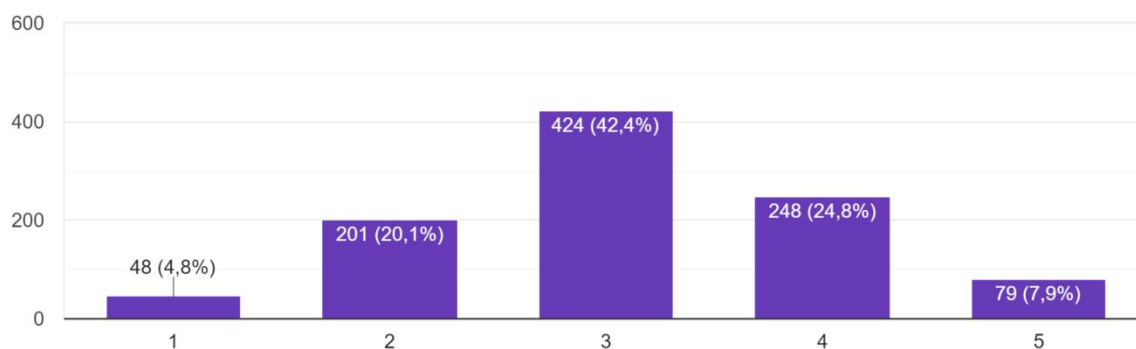
Πιστεύετε ότι υπάρχει σεξισμός στην ελληνική γλώσσα;

1.000 απαντήσεις

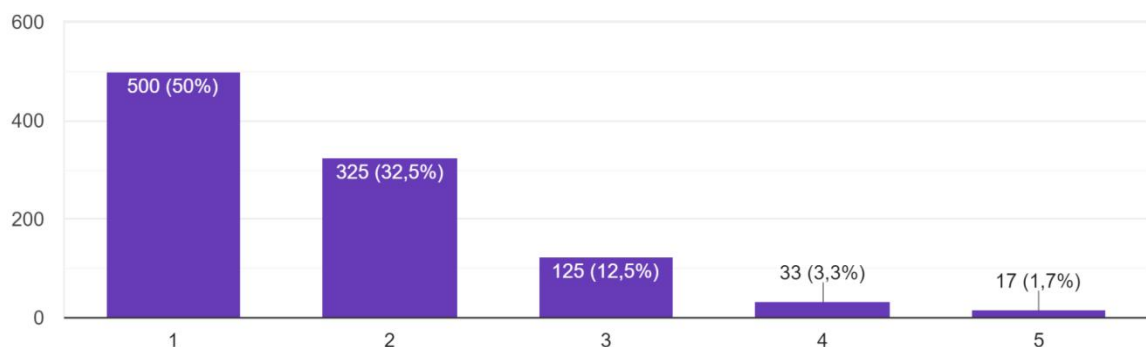
Πιστεύετε ότι υπάρχει σεξισμός στην αγγλική γλώσσα;

1.000 απαντήσεις

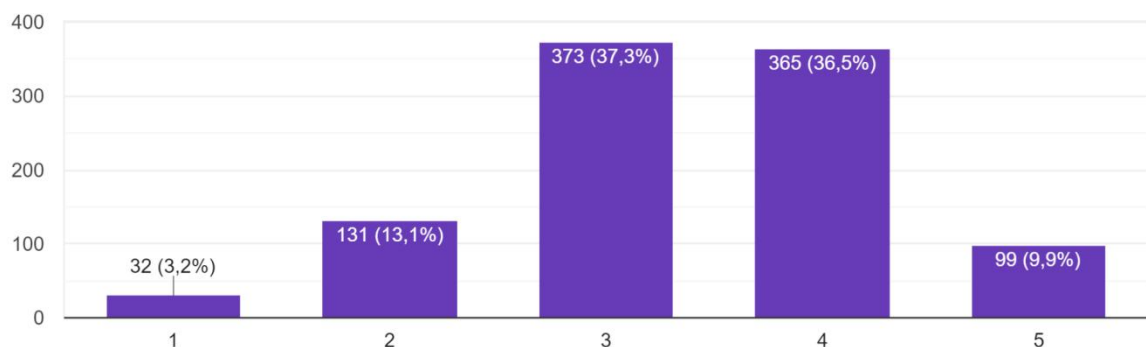

Όσον αφορά τις γνώσεις και απόψεις περί γλωσσικού σεξισμού, το 91,2% των συμμετεχόντων (912 άτομα) τον αναγνωρίζουν ως επίκαιρο γλωσσικό φαινόμενο, το 4,2% (42 άτομα) διαφωνεί με την ύπαρξή του, ενώ το 4,6% (46 άτομα) δεν είναι βέβαιο. Ειδικότερα για την ελληνική γλώσσα, σε κλίμακα από 1 έως 5 (με 1 καθόλου και 5 πάρα πολύ), το 51,1% (511 άτομα) πιστεύουν ότι το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού εμφανίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό, το 31,4% (314 άτομα) ότι υπάρχει σε μεγάλο βαθμό, το 12,6% (126 άτομα) ότι υπάρχει σε μέτριο βαθμό, το 2,9% (29 άτομα) ότι υπάρχει λίγο, ενώ το 2% (20 άτομα) δεν πιστεύουν ότι υπάρχει καθόλου. Οι απόψεις είναι διαφορετικές για την αγγλική γλώσσα, καθώς μόλις το 7,9% (79 άτομα) θεωρεί ότι υπάρχει πάρα πολύς γλωσσικός σεξισμός, το 24,8% (248 άτομα) θεωρεί ότι υπάρχει σε μεγάλο επίπεδο, το 42,4% (424 άτομα) πιστεύει ότι υπάρχει σε μέτριο επίπεδο, το 20,1% (201 άτομα) πιστεύει ότι εμφανίζεται σε χαμηλό επίπεδο, ενώ το 4,8% (48 άτομα) δεν πιστεύει ότι υπάρχει καθόλου.

Πόσο ουδέτερη θεωρείτε την ελληνική γλώσσα ως προς τη δήλωση του φύλου;
1.000 απαντήσεις

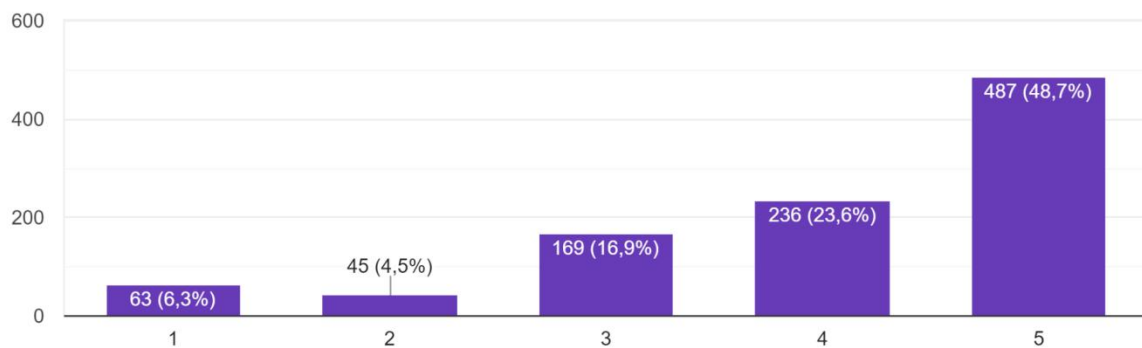
Πόσο ουδέτερη θεωρείτε την αγγλική γλώσσα ως προς τη δήλωση του φύλου;
1.000 απαντήσεις

Η δεύτερη ενότητα τελειώνει με τρεις ερωτήσεις περί ουδετερότητας ως προς την γλωσσική δήλωση του (κοινωνικού) φύλου. Σχετικά με την ελληνική γλώσσα, μόλις το 1,7%

(17 άτομα) θεωρεί ότι είναι πάρα πολύ ουδέτερη ως προς τη δήλωση του φύλου, το 3,3% (33 άτομα) θεωρεί ότι είναι πολύ ουδέτερη, το 12,5% (125 άτομα) πιστεύει ότι είναι ουδέτερη σε μέτριο βαθμό, το 32,5% (325 άτομα) ότι είναι σε χαμηλό επίπεδο, ενώ τα μισά άτομα (500 άτομα) θεωρούν ότι η ελληνική δεν είναι καθόλου ουδέτερη στη δήλωση του φύλου. Τα ποσοστά αλλάζουν για την αγγλική γλώσσα, καθώς το 9,9% (99 άτομα) την θεωρεί πάρα πολύ ουδέτερη, το 36,5% (365 άτομα) την θεωρεί πολύ ουδέτερη, το 37,3% (373 άτομα) μέτρια ουδέτερη, το 13,1% (131 άτομα) πιστεύει ότι είναι λίγο ουδέτερη, ενώ μόλις το 3,2% (32 άτομα) πιστεύει ότι δεν είναι καθόλου ουδέτερη ως προς τη δήλωση του φύλου. Τέλος, όσον αφορά την ανάγκη για μια ουδέτερη ως προς το φύλο γλώσσα, το 48,7% (487 άτομα) απάντησε ότι υπάρχει πάρα πολλή ανάγκη, το 23,6% (236 άτομα) ότι υπάρχει πολλή ανάγκη, το 16,9% (169 άτομα) ότι υπάρχει σε μέτριο βαθμό, το 4,5% (45 άτομα) ότι υπάρχει σε χαμηλό βαθμό και το 6,3% (63 άτομα) ότι δεν υπάρχει καθόλου η ανάγκη για μια ουδέτερη ως προς τη δήλωση του φύλου γλώσσα.

Πιστεύετε ότι υπάρχει ανάγκη για μια ουδέτερη ως προς τη δήλωση του φύλου γλώσσα;
1.000 απαντήσεις

4.4 Αποτύπωση της τρανς/μη δυαδικής ταυτότητας στην ελληνική γλώσσα

Η τρίτη ενότητα αποδεικνύεται πιο σύνθετη στη συλλογή απαντήσεων, καθώς υπάρχει η δυνατότητα πολλαπλής επιλογής και η δυνατότητα ελεύθερης απάντησης. Από τα ερωτηθέντα άτομα, το 83,9% (839 άτομα) απευθύνονται σε δυαδικά τρανς άτομα με τις αντωνυμίες, τις καταλήξεις και το όνομα που έχουν επιλέξει. Το 26,2 % (262 άτομα) αποφεύγουν να χρησιμοποιούν λέξεις που δείχνουν το φύλο, ενώ το 9,3% (93 άτομα) χρησιμοποιούν το αρσενικό ή το θηλυκό γένος, ανάλογα με την εμφάνιση του ατόμου. Το 4,5% (45 άτομα) χρησιμοποιεί το ουδέτερο, ενώ το 2,3% (23 άτομα) επιλέγει αυθαίρετα το φύλο στο οποίο θα απευθυνθεί. Ωστόσο, ένα 5,8% (58 άτομα) δεν ξέρει καν πώς να απευθυνθεί. Πέντε άτομα (0,5%) δήλωσαν ότι αποφεύγουν τον έμφυλο λόγο μέχρι να μάθουν τις καταλήξεις που προτιμάει το εν λόγω δυαδικό τρανς άτομο, και 10 άτομα (1%)

προβαίνουν σε ευθεία ερώτηση για τις γλωσσικές προτιμήσεις, ενώ ένα (0,1%) αποφεύγει τον έμφυλο λόγο μέχρι να αποκτήσει αρκετή οικειότητα με το άτομο για να ρωτήσει. Η οικειότητα είναι απαραίτητη για ακόμα ένα άτομο (0,1%) πριν ρωτήσει, ενώ ένα ακόμα (0,1%) δήλωσε ότι απευθύνεται στο ουδέτερο μέχρι να μάθει τις προτιμήσεις. Ένα άτομο (0,1%) χρησιμοποιεί το τρίτο ενικό πρόσωπο στα ρήματα, ένα άλλο (0,1%) χρησιμοποιεί τον πληθυντικό ευγενείας, κι ένα τρίτο (0,1%) τον πληθυντικό του αρσενικού γένους. Ένα άτομο (0,1%) απευθύνεται σύμφωνα με το βιολογικό φύλο, ένα άλλο (0,1%) δεν γνωρίζει πώς να απευθυνθεί, ένα τρίτο (0,1%) δεν έχει γνωρίσει κάποιο τρανς άτομο και ένα τελευταίο (0,1%) δεν απάντησε στην ερώτηση, βάζοντας παύλα στην επιλογή ελεύθερης απάντησης.

Στην ερώτηση περί αναφοράς στα μη δυαδικά άτομα, το 74,8% (748 άτομα) περιμένει συνεννόηση με κάθε άτομο ξεχωριστά, το 40,4% (404 άτομα) αποφεύγει λέξεις που δείχνουν το φύλο, ενώ το 18,1% (181 άτομα) χρησιμοποιεί το ουδέτερο γένος. Το 10,9% (109 άτομα) δεν ξέρει πώς να απευθυνθεί, ενώ το 7,5% (75 άτομα) χρησιμοποιεί την αγγλική γλώσσα. Πενήντα άτομα (5%) χρησιμοποιούν αρσενικό ή θηλυκό ανάλογα με την εξωτερική εμφάνιση του ατόμου, ενώ το 3,7% (37 άτομα) εναλλάσσει τους γλωσσικούς δείκτες φύλου. Τέσσερα άτομα (0,4%) δεν έχουν μέχρι στιγμής συναντήσει κάποιο μη δυαδικό άτομο, ενώ ένα άτομο (0,1%) δεν απευθύνεται καθόλου, ένα (0,1%) δηλώνει πως υπάρχουν μόνο άνδρες και γυναίκες, ένα (0,1%) λέει πως είναι άνθρωποι, χωρίς κάποια αναφορά στη γλώσσα και ένα τελευταίο (0,1%) πάλι δεν απάντησε στην ερώτηση, βάζοντας παύλα στην επιλογή ελεύθερης απάντησης. Ένα άτομο (0,1%) χρησιμοποιεί την κατάληξη “-αι [ε:] ή με @ ως [ε:] (είσαι πολύ καλαί/καλ@)”, ένα (0,1%) χρησιμοποιεί τον πληθυντικό ευγενείας και ένα τρίτο χρησιμοποιεί τις αντωνυμίες του πληθυντικού αριθμού “οι/των”, δηλαδή απευθείας μετάφραση του αγγλικού they/them. Ένα άτομο (0,1%) σχολίασε πως ενώ προσπαθεί να μιλήσει στο ουδέτερο μερικές φορές μπερδεύεται, καθώς δεν έχει συνηθίσει, ενώ ένα άλλο (0,1%) δηλώνει ότι προτιμά να συνεννοηθεί με το εν λόγω μη δυαδικό άτομο, αλλά δεν είναι δεκτικό ως προς τα neopronouns (ενν. νεολογισμούς στις αντωνυμίες της αγγλικής, όπως το “xe/xem” και το “thon”). Για ένα άτομο (0,1%) έχει σημασία η γλώσσα, καθώς στα αγγλικά χρησιμοποιεί ουδέτερο και στα ελληνικά ανάλογα με το βιολογικό φύλο, μόνο όταν αναφέρεται στο άτομο, ενώ όταν του απευθύνεται προτιμάει πιο ουδέτερες λέξεις. Ένα τελευταίο άτομο θίγει τους παράγοντες της οικειότητας και της κοινωνικής обстановικής, καθώς αν πρόκειται για συνεργασία δουλειάς μαζί του, θα ρωτήσει, ενώ αν πρόκειται για κοινωνική περίσταση θα περιμένει να πάρει στοιχεία από τον τρόπο απεύθυνσης άλλων σε αυτό ή θα χρησιμοποιήσει το ουδέτερο, ενώ παράλληλα σχολιάζει πως είναι περίπλοκο το ζήτημα διότι δεν υπάρχει συμφωνία των μη δυαδικών υποκειμένων στο θέμα.

Στη συνέχεια, όταν γίνεται αναφορά σε πολλά άτομα διαφορετικών φύλων, το 67,9% (679 άτομα) χρησιμοποιεί ουδέτερο γένος με περίφραση, το 35,6% (356 άτομα) χρησιμοποιεί το αρσενικό γένος, το 28,2% (282 άτομα) χρησιμοποιεί και το αρσενικό και το θηλυκό γένος, ενώ το 11,8% (118 άτομα) χρησιμοποιεί ουδέτερο με νεολογισμό. Εφτά άτομα (0,7%) χρησιμοποιούν το θηλυκό γένος και δύο (0,2%) θηλυκό και ουδέτερο. Δύο άτομα (0,2%) σημειώνουν πως προσπαθούν να εντάξουν το ουδέτερο αλλά τους είναι δύσκολο λόγω συνήθειας, ενώ τρία (0,3%) χρησιμοποιούν δομές που δεν δείχνουν το φύλο (π.χ. ειπώθηκε ότι, οι άνθρωποι, το κοινό). Δύο άτομα (0,2%) δεν έχουν συγκεκριμένο τρόπο, αλλά

διαμορφώνουν τον τρόπο αναφοράς ανάλογα με το ύφος και την περίσταση, ενώ ένα (0,1%) τα χρησιμοποιεί εναλλάξ και ένα άλλο (0,1%) προσπαθεί να αποφεύγει το αρσενικό. Πάλι, ένα άτομο (0,1%) λέει πως είναι άνθρωποι, χωρίς κάποια αναφορά στη γλώσσα και ένα τελευταίο (0,1%) δεν απαντά στην ερώτηση, βάζοντας παύλα στην επιλογή ελεύθερης απάντησης. Τέλος, ένα άτομο (0,1%) δηλώνει πως σε πλήθη ατόμων που τα αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες άτομα είναι περισσότερα, χρησιμοποιεί το θηλυκό και ένα (0,1%) περιμένει να εξηγήσει πώς θέλει το κάθε άτομο να του απευθύνονται, ενώ σχολιάζει πως το αρσενικό γένος παρέχει μια γενικότητα, χωρίς να ορίζει απαραίτητα την ταυτότητα ή μη του φύλου με δυαδικό τρόπο.

Ως προς την γραπτή αναφορά σε πολλά άτομα διαφορετικών φύλων, το 62,6% (626 άτομα) χρησιμοποιεί ουδέτερο με περίφραση, το 32,1% (321 άτομα) κάποιο σύμβολο του πληκτρολογίου, το 31,1% (311 άτομα) και αρσενικό και θηλυκό γένος, το 27,1% (271 άτομα) μόνο το αρσενικό γένος και το 9,4% (94 άτομα) ουδέτερο με νεολογισμό. Πέντε άτομα (0,5%) χρησιμοποιούν μόνο το θηλυκό γένος και δύο (0,3%) χρησιμοποιούν και τα τρία. Τρία άτομα (0,3%) χρησιμοποιούν φράσεις που δεν δείχνουν το φύλο (π.χ. ειπώθηκε ότι, οι άνθρωποι, το κοινό) και ένα (0,1%) δήλωσε ότι αποφεύγει όσα σύμβολα του πληκτρολογίου δεν είναι προσβάσιμα σε άτομα με δυσκολίες στην όραση, καθώς πολλά από τα σύμβολα δεν αναγνωρίζονται από τις εφαρμογές ανάγνωσης της οθόνης. Έξι άτομα (0,6%) δήλωσαν ότι ο τρόπος αναφοράς εξαρτάται από το είδος του κειμένου, με δύο εκ των οποίων να χρησιμοποιούν αρσενικό και θηλυκό και ένα ουδέτερο με περίφραση σε επίσημο λόγο. Ένα άτομο (0,1%) χρησιμοποιεί το δεύτερο ενικό και πληθυντικό για άμεση απεύθυνση, ένα άλλο (0,1%) χρησιμοποιεί εναλλάξ αρσενικό και θηλυκό στην ίδια πρόταση κι ένα τελευταίο (0,1%) δήλωσε εκ νέου ότι “είναι άνθρωποι”.

Τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται συχνότερα είναι το @ (56,7% - 567 άτομα), το * (2,3% - 23 άτομα) και το _ (1,5% - 15 άτομα), ενώ τα άτομα που δεν χρησιμοποιούν καθόλου σύμβολα είναι 433 (43,3%). Τέσσερα άτομα (0,4%) χρησιμοποιούν x ή χ, ένα (0,1%) χρησιμοποιεί την κατάληξη “-ε”, ένα τρίτο (0,1%) χρησιμοποιεί το + και ένα άλλο (0,1%) βάζει το γράμμα “α” αντί για το @. Τρία άτομα (0,3%) δηλώνουν πως αποφεύγουν την χρήση συμβόλων διότι δεν είναι αναγνώσιμα από άτομα με μειωμένη όραση. Ένα άτομο (0,1%) αναφέρει ότι στις λατινογενείς γλώσσες χρησιμοποιεί το γράμμα x, ενώ ένα άλλο (0,1%) στην γερμανική βάζει αστερίσκο.

Τα προαναφερθέντα σύμβολα χρησιμοποιούνται από το 44,1% (441 άτομα) για να αντικαταστήσουν άρθρα, από το 47,4% (474 άτομα) για να αντικαταστήσουν καταλήξεις ουσιαστικών, από το 47,3% (473 άτομα) για να αντικαταστήσουν καταλήξεις επιθέτων και από το 46,2% (462 άτομα) για καταλήξεις μετοχών, ενώ το 44,2% των ερωτηθέντων (442 άτομα) δεν χρησιμοποιεί σύμβολα. Ένα άτομο (0,1%) δήλωσε ότι τα χρησιμοποιεί μόνο σε λoατκια+ διαδικτυακούς χώρους όπου υπάρχουν μη δυαδικά άτομα, ένα άλλο (0,1%) δήλωσε ότι τα χρησιμοποιεί μόνο σε βωμολοχίες κι ένα (0,1%) ότι τα χρησιμοποιεί κυρίως σε ουσιαστικά και επίθετα, χωρίς όμως να αποκλείει άρθρα και μετοχές αν προκύψει εν τη ρύμη του λόγου. Ένα (0,1%) δήλωσε ότι τα χρησιμοποιεί μόνο όταν αναφέρεται σε κάποιο μη δυαδικό άτομο που γνωρίζει, ενώ ένα τελευταίο (0,1%) σχολιάζει πως γενικά χρησιμοποιεί

έμφυλες λέξεις για άτομα διαφορετικού φύλου, ενώ τα μη δυαδικά άτομα καταλαβαίνουν πως τα ελληνικά δεν προβλέπουν ουδετερότητα ως προς το φύλο και δεν παρεξηγούνται, εφόσον κάποιο άτομο δεν τα χαρακτηρίζει έμφυλα βάσει μόνο της εμφάνισής τους, αλλά τους μιλάει με ευγένεια και σεβασμό.

Στην μεταφορά των εν λόγω συμβόλων στον προφορικό λόγο, το 55,5% (555 άτομα) αποφεύγουν τις αντίστοιχες καταλήξεις μέσω περιφράσεων, το 27,9% (279 άτομα) αναφέρει μαζί το θηλυκό και το αρσενικό γένος, το 22,8% (228 άτομα) δεν τα μεταφέρει καθόλου, το 20,1% (201 άτομα) χρησιμοποιεί το ουδέτερο γένος και το 2% (20 άτομα) προφέρει το @ ως “at”. Ένα άτομο (0,1%) χρησιμοποιεί την κατάληξη “-αι”, ένα άλλο (0,1%) την κατάληξη “-ε”, ένα τρίτο (0,1%) προφέρει την λέξη “παπάκι”, ένα επόμενο (0,1%) χρησιμοποιεί μόνο το θηλυκό κι ένα τελευταίο (0,1%) κάνει παύση στο σύμφωνο πριν από την κατάληξη. Δύο άτομα (0,2%) δηλώνουν ότι προσπαθούν να είναι συμπεριληπτικά αλλά λόγω έλλειψης εξοικείωσης αντιμετωπίζουν δυσκολίες και δύο άλλα (0,2%) ρωτάνε το/τα εν λόγω άτομο/α πριν κάνουν την αναφορά.

Όσον αφορά τα μικρά ονόματα των μη δυαδικών ατόμων, το 25,7% (257 άτομα) χρησιμοποιεί το ουδέτερο άρθρο, το 23% (230 άτομα) προσπαθεί να αποφύγει τη χρήση του ονόματος, το 18,9% (189 άτομα) χρησιμοποιεί το άρθρο με το οποίο συνήθως προσφωνάται το όνομα, το 3,9% (39 άτομα) αποφεύγει να απευθύνεται άμεσα στο άτομο και το 33,5% (335 άτομα) δεν έχει γνωρίσει προσωπικά κάποιο μη δυαδικό άτομο. Το 9,9% (99 άτομα) σχολίασε ότι συνεννοείται με το άτομο για να δει πώς θα απευθυνθεί, ένα (0,1%) χρησιμοποιεί το άρθρο στον πληθυντικό και δύο (0,2%) παραλείπουν εντελώς το άρθρο, ενώ το 5,9% (59 άτομα) έβαλε την επιλογή “άλλο”.

Στη συνέχεια υπάρχουν οι ερωτήσεις σύγκρισης της χρήσης της αγγλικής με την ελληνική. Το 39,3% (393 άτομα) προτιμά την αγγλική όταν μιλάει για θέματα φύλου, το 33,9% (339 άτομα) την προτιμά μερικές φορές, το 21,6% (216 άτομα) προτιμά την ελληνική, ενώ το 5,2% (52 άτομα) δεν έχει το απαραίτητο επίπεδο γλωσσομάθειας για να χρησιμοποιεί καθημερινά την αγγλική γλώσσα. Το 50,4% των ερωτηθέντων ατόμων (504 άτομα) χρησιμοποιεί μερικές αγγλικές λέξεις και φράσεις ενώ η κύρια ομιλία γίνεται στα ελληνικά, το 20% (200 άτομα) χρησιμοποιεί εξίσου και τις δύο γλώσσες, το 11,5% (115 άτομα) χρησιμοποιεί μόνο τις λέξεις που παρέχουν ουδετερότητα ως προς το φύλο, ενώ το 5,6% (56 άτομα) μιλάει εξ’ ολοκλήρου στα αγγλικά. Το 6,1% (61 άτομα) δεν γνωρίζει αρκετά καλά αγγλικά, και το 5,9% (59 άτομα) δεν τα εντάσσει, αν και γνωρίζει. Τρία άτομα (0,3%) επισημαίνουν ότι υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ γραπτού και προφορικού λόγου και ένα σχολιάζει πως «δεν μιλάω τόσο συχνά για το θέμα. Διαβάζω όμως συχνά αγγλικούς όρους σε σχετικά κείμενα και προσπαθώ να εξοικειωθώ με τις αντίστοιχες έννοιες». Η χρήση της αγγλικής στην καθημερινότητα για το 18,9% (189 άτομα) των συμμετεχόντων ατόμων οφείλεται στο γεγονός ότι είναι πιο εύχρηστη από την ελληνική, για το 18,5% (185 άτομα) επειδή παρέχει μεγαλύτερη ευκολία στην έκφραση του φύλου. Το 41,8% (418 άτομα) την εντάσσει στην καθημερινή ομιλία και για τους δύο προαναφερθέντες λόγους, ενώ το 20,8% (208 άτομα) δεν την εντάσσει καθόλου. Τέλος, όσον αφορά την λοατκία+ ορολογία, το 37,7% (377 άτομα) προτιμάει την αγγλική γλώσσα, το 29,7% (297 άτομα) χρησιμοποιεί

όρους και των δύο γλωσσών, ανάλογα με το ποιος είναι πιο οικείος και εύχρηστος, το 27,8% (278 άτομα) χρησιμοποιεί και τις δύο ανάλογα την περίπτωση, το 2,9% (29 άτομα) δεν γνωρίζει την ορολογία σε καμία γλώσσα, ενώ μόλις το 1,6% (16 άτομα) χρησιμοποιεί αμιγώς ελληνική ορολογία. Ένα άτομο (0,1%) δήλωσε ότι αποφεύγει να τις χρησιμοποιεί εν γένει.

Από τις επιλογές γλωσσικής ουδετερότητας ως προς το φύλο που παρουσιάζονται, το 36,7% (367 άτομα) προτιμά την συμπερίληψη των τριών γραμματικών γενών, το 34,2% (342 άτομα) προτείνει την δημιουργία εντελώς καινούριων καταλήξεων, το 26,8% (268 άτομα) είναι υπέρ της χρήσης του ουδετέρου γένους και στους ανθρώπους, το 18,5% (185 άτομα) προτιμά την χρήση συμβόλων του πληκτρολογίου, το 18,5% (185 άτομα) προτείνει την συμπερίληψη του αρσενικού και του θηλυκού γένους, το 17,8% (178 άτομα) δεν γνωρίζει, ενώ το 8,6% (86 άτομα) δεν πιστεύει ότι χρειάζεται να εκφραστεί. Από τα σχόλια ελεύθερης απάντησης, εννέα άτομα (0,9%) δήλωσαν πως θα πρέπει να συνεννοηθούν με το εκάστοτε μη δυαδικό άτομο για το πώς να του απευθύνονται, πέντε (0,5%) πρότειναν τη χρήση περιφράσεων που δεν δείχνουν το φύλο του υποκειμένου, τέσσερα (0,4%) υπογράμμισαν πως δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει μόνο μία επιλογή, τρία (0,3%) δήλωσαν πως δεν είναι τα κατάλληλα άτομα να εκφράσουν άποψη, καθώς δεν είναι μη δυαδικά, ενώ δύο (0,2%) πιστεύουν πως η επιλογή εξαρτάται από το εκάστοτε πλαίσιο και περίπτωση. Επίσης, δύο άτομα (0,2%) θεωρούν ακατάλληλη τη χρήση του ουδετέρου, καθώς έχει αρνητικές συνδηλώσεις στην ελληνική γλώσσα, ενώ άλλα δύο (0,2%) είναι υπέρ της χρήσης μόνο του θηλυκού. Όσον αφορά τις ενδεχόμενες εναλλακτικές, δύο άτομα (0,2%) πρότειναν τη χρήση του πληθυντικού αριθμού, ένα (0,1%) την κατάληξη «-ε», ένα (0,1%) την αντικατάσταση του άρθρου με τη λέξη «ον», ένα άλλο (0,1%) την επαναφορά του δυικού αριθμού και ένα τελευταίο (0,1%) την παράλειψη των άρθρων πριν από τα κύρια ονόματα.

Η τελευταία ερώτηση της τρίτης ενότητας είχε πληθώρα απαντήσεων, καθώς επρόκειτο για ερώτηση ανοιχτής, ελεύθερης απάντησης. Ένα μεγάλο μέρος των ερωτηθέντων ατόμων απάντησαν πως δεν ξέρουν πώς μπορεί να ενταχθεί η ουδετερότητα στην ελληνική γλώσσα, παρόλο που ενδεχομένως να είναι θετικά διακείμενα ή και άμεσα ενδιαφερόμενα. Αρκετά άτομα έδωσαν άκυρη ή κενή απάντηση, ενώ μερικά δεν πιστεύουν ότι πρέπει ή ότι χρειάζεται να ενταχθεί. Από τις υπόλοιπες απαντήσεις, πολλά άτομα πρότειναν να εφαρμοστούν οι επιλογές που απαριθμούνταν στις προηγούμενες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, όπως η κανονικοποίηση του ουδετέρου γένους, η δημιουργία εντελώς νέων καταλήξεων, η περίφραση και η ταυτόχρονη αναφορά των γραμματικών γενών. Προτάθηκε, παράλληλα, η κατάργηση των έμφυλων καταλήξεων και των γραμματικών γενών εξ' ολοκλήρου, η εφαρμογή καταλήξεων στον πληθυντικό αριθμό και η υιοθέτηση αγγλικών όρων. Υπήρχαν αρκετά σχόλια ενάντια στη χρήση του ουδετέρου γένους, καθώς παραπέμπει σε άψυχα αντικείμενα και ότι σε κάθε περίπτωση, η διαρκής χρήση του και η επακόλουθη συνήθεια θα διευκολύνουν την ένταξη τέτοιων στοιχείων στη γλώσσα.

Στο θεωρητικό κομμάτι, επισημάνθηκε από δύο άτομα ότι ο διαχωρισμός του φύλου σε βιολογικό και κοινωνικό είναι ανύπαρκτος, από τη στιγμή που και το «βιολογικό» φύλο εν τέλει κατασκευάζεται κοινωνικά (άποψη που εκφράζεται και από την Butler, στο *Αναταραχή*

Φύλου), ενώ η λέξη *φύλο* αρχίζει πλέον να λαμβάνει μέσω της πάλης της λοατκια+ κοινότητας μια αμιγώς κοινωνική υπόσταση.

Παράλληλα, αρκετά σις άτομα δήλωσαν ότι δεν είναι αρμόδια να απαντήσουν ή να αποφασίσουν κάτι τέτοιο, καθώς θεωρούν ότι δεν τα αφορά, ενώ είναι πρόθυμα να σεβαστούν και να ακολουθήσουν τις υποδείξεις και τις επιθυμίες των τρανς/μη δυαδικών ατόμων. Σε αυτό το κλίμα, υπήρχαν προτάσεις για συνεννόηση με μη δυαδικά και τρανς άτομα από το χώρο της γλωσσολογίας ή για σύσκεψη μεταξύ της λοατκια+ κοινότητας και της γλωσσολογικής, προκειμένου να βγει από κοινού μια επιστημονικά τεκμηριωμένη απόφαση. Αρκετά άτομα σημείωσαν ότι για να επιτευχθεί μια τέτοια γλωσσική αλλαγή απαιτείται αλλαγή στη συνείδηση της ελληνόφωνης κοινωνίας, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί αρχικά με την συνεχή ορατότητα των τρανς/μη δυαδικών ατόμων στην καθημερινότητα και την εκπαίδευση και στη συνέχεια με ένταξη της ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας στο δημόσιο και επίσημο λόγο, ενώ στον αντίποδα στέκονται απόψεις υπέρ της γλωσσικής αναθεώρησης και της νομοθετικής θέσπισης της συμπεριληπτικής γλώσσας με ποινές σε παραβάσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον “όρο *ίντερσεξ*”, ο οποίος “έγινε δόκιμος και γνωστός αφού πρώτα χρησιμοποιήθηκε σε ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ελληνοποιημένος, και πλέον θεωρείται δόκιμος”.

Πέρα από αυτές τις γενικές απαντήσεις και παρατηρήσεις, υπήρξαν μερικά μεμονωμένα σχόλια που αξίζει να παρατεθούν. Εκφράστηκε, για παράδειγμα, η άποψη ότι “το σπρώξιμο για καινούργια γλώσσα ίσως δώσει ώθηση σε σεξιστικές συμπεριφορές και ξενίσει κόσμο, ενώ η σταδιακή και κατά συνεννόηση προσφώνηση σταδιακά εκπαιδεύει τον κόσμο”, ενώ “ιδανικά θα έπρεπε να αποφορτιστούν οι καταλήξεις που ήδη υπάρχουν και μετά να ενταχθεί κάτι καινούριο”. Από μια πιο πρακτική σκοπιά, προτάθηκαν ορισμένες νέες καταλήξεις, όπως η “χρήση του γράμματος Ω τόσο για τη δήλωση του άρθρου όσο και για τις καταλήξεις των υπολοίπων ονομαστικών”, το “γράμμα υ, δηλαδή υ Γιάννης υ Ρένα” και το γράμμα ε “παράδειγμα: ε Μαρία πήγε στην φίλη τες για καφέ”. Στο ίδιο κλίμα, προτάθηκε η ένταξη “αρχαιοελληνικών ονομάτων όπως Νυξ, Ύδωρ, Πυρ και γενικά λέξεις που καταλήγουν σε σύμφωνο ως ονόματα ουδέτερα” και η “απλοποίηση των προσφωνήσεων. Για παράδειγμα, το Κορ και Κα Τάδε έχει αντικατασταθεί από το Κ. Τάδε”.

Παράλληλα, υπήρξαν προβληματισμοί σχετικά με τις έμφυλες συνδηλώσεις που υφίστανται στην ελληνική γλώσσα και η δυνατότητα αποκοπής από αυτές, δηλαδή “αποδομώντας τον συμβολισμό του φύλου πίσω από την γραμματική των λέξεων”. Σε αυτό το πλαίσιο, προτάθηκε η “αφαίρεση της τόσο έντονης αίσθησης που προκαλεί η απόδοση φύλου, σταδιακά. Για παράδειγμα, λέμε η κουτάλα, και δεν μας έρχεται στο νου η θηλυκότητα, παρόλο που είναι μια θηλυκή λέξη. Έτσι, π.χ. και η Μαρία αν είναι μη δυαδικό άτομο, μπορεί να εκφράζεται με ένα θηλυκό μεν όνομα, χωρίς να παίρνει απαραίτητα θηλυκή ιδιότητα το ίδιο ως άτομο”. Χαρακτηρίστηκε “σημαντικό το να επαναπροσδιορίσουμε και τις ήδη υπάρχουσες ανωνυμίες, κάνοντάς τες χρηστικές για την περιγραφή ακόμη και μη δυαδικών ταυτοτήτων. Δηλαδή το «αυτός» ή το «αυτή» (παρά την έντονη έμφυλη ιστορία που κουβαλούν αντίστοιχα η καθημέρα ανωνυμία από τις δύο), να μπορούν να βοηθούν και με μια ουδέτερη νόηση τους. Ίσως με αυτόν τον τρόπο θα γίνει και

ομαλότερη η ένταξη των νέων ταυτοτήτων στις συνειδήσεις των συντηρητικότερων μυαλών, αν και δεν πρόκειται για αυτοσκοπό η αποδοχή από τους πάντες. Έχει πάντως ενδιαφέρον να προστεθούν νοήματα στις ήδη υπάρχουσες αντωνυμίες (συν του «αυτό»), βλέποντας και το πόσο όχι και τόσο λειτουργικά ήταν τελικά τα neo-pronouns τουλάχιστον στην αγγλική”. Η διαδικασία αυτή μπορεί εν τέλει “να ξεκινήσει από μια επισκόπηση του σε ποιες συνθήκες και με ποιον τρόπο δηλώνουμε το φύλο στα ελληνικά, αποδομώντας την α) αναγκαιότητα στις συγκεκριμένες περιπτώσεις β) μη δήλωση σε άλλες γ) το φύλο που συνήθως θεωρείται δεδομένο να χρησιμοποιείται σε τέτοιες περιστάσεις. Είναι ωραίο να παίζουμε με τη γλώσσα και να πειραματιζόμαστε, και για αυτό κάποιες καινούργιες συμβάσεις, όπως το @ για το δηλωτικό φύλου, μπορούν να θεωρηθούν πολύ ανανεωτικές. Δεν είναι απαραίτητο ότι οι διακρίσεις φύλου θα εκλείψουν αν εκλείψουν τα γένη και τα δηλωτικά τους από τη γλώσσα”.

Όσον αφορά το αισθητικό κριτήριο ή την δυσκολία υπέρβασης μιας γλωσσικής συνήθειας, σχολιάστηκε ότι “θα είναι λίγο δύσκολο στην αρχή, αλλά από τη στιγμή που μπορούμε να μάθουμε ολόκληρες ξένες γλώσσες, μπορούμε σίγουρα να μάθουμε νέα άρθρα με νέες καταλήξεις. Εξάλλου δεν υπάρχει δεν μπορώ, υπάρχει δεν θέλω. Το πρόβλημα περιστρέφεται γύρω από άτομα που αρνούνται να ξεβολευτούν”, ενώ ένα μη τρανς άτομο δήλωσε πως “εάν αυτό που κάποιο άτομο ή η κοινότητα προτιμάει ενδεχομένως με δυσκολεύει, θα πρέπει να δουλέψω και να καταβάλω προσπάθεια σεβόμενος πως θέλει κάποιο άτομο να αυτοπροσδιοριστεί”. Από την άλλη, θα ήταν ενδιαφέρον “να δημιουργηθεί κάτι καινούριο, αλλά θα ήθελα να είναι και κάτι εύηχο. Π.χ. “τα φοιτητά” που έχει χρησιμοποιηθεί κάπως δεν μου ακούγεται εύηχο για να το χρησιμοποιώ. Ωστόσο η ανάγκη να υπάρξει συμπερίληψη στη γλώσσα είναι μεγαλύτερη από το αυτή να είναι και μια εύηχη δημιουργία”.

Τέλος, έγιναν μερικές μεμονωμένες παρατηρήσεις όσον αφορά τον κοινωνικό τομέα. Πρώτον, υποστηρίχθηκε ότι “η ολική κατάργηση του γένους στη γλώσσα είναι απαραίτητη και αναπόφευκτη. Τώρα το αν θα καταλήξουμε να χρησιμοποιούμε παντού το ουδέτερο ή θα δημιουργήσουμε διαφορετικό άρθρο και καταλήξεις, θα το δείξει η φυσική πορεία της εξέλιξης της γλώσσας. Ως γνωστόν, αυτή εξαρτάται από τις μεταβολές των κοινωνικών γνώσεων και αναγκών. Χωρίς την ολική κοινωνική εξάλειψη του διπολικού συστήματος καταπίεσης, η νοοτροπία, άρα και η γλώσσα, δεν θα αλλάξουν”. Έπειτα, επισημάνθηκε πως “αυτό που πρέπει να αποφευχθεί είναι η δημιουργία μιας σλανγκ γλώσσας μεταξύ της λοατκια+ κοινότητας και, έστω, των αλληλέγγυων προς αυτή υποκειμένων. Αυτό θα ήταν ένα περαιτέρω διαφοροποιητικό στοιχείο με τον υπόλοιπο διστακτικό πληθυσμό, το οποίο μόνο θετικό δεν θα αποβεί. Οι επιλογές όπως το @ φαίνονται ξένες. Θα πρέπει να προταθούν λύσεις, που αρχικά θα υιοθετηθούν από τη λοατκια+ κοινότητα και τα αλληλέγγυα υποκείμενα και μετά σιγά σιγά από άλλους”, ενώ μια τέτοια διαδικασία θα πρέπει να διευθετηθεί “με προσοχή, καθώς το ότι θέλουμε ένταξη ουδετερότητας, δεν συνεπάγεται τη δημιουργία ενός τριπόλου έναντι διπόλου. Τα φύλα είναι άπειρα άλλωστε”.

4.5 Γλώσσα και τρανς εμπειρία

Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου είναι η μοναδική που δεν αποτελείται από υποχρεωτικές απαντήσεις, καθώς, όπως διευκρινίστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, δεν απευθύνεται σε όλα τα συμμετέχοντα άτομα, αλλά μόνο στα τρανς/μη δυαδικά, κάτι που κοινοποιήθηκε γραπτώς στην αρχή της ενότητας. Ωστόσο, παρά την σαφή οδηγία, υπήρξε πληθώρα ατόμων που απάντησαν παρότι δεν ανήκουν σε κάποια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες. Κατά συνέπεια, χρειάστηκε να γίνει μια ενδελεχής αναζήτηση μέσα στα ερωτηματολόγια, προκειμένου να εντοπισθούν και να καταμετρηθούν οι έγκυρες απαντήσεις. Στις έγκυρες απαντήσεις συμπεριλαμβάνονται και όσα άτομα δεν είναι ακόμα σίγουρα για την ταυτότητα φύλου τους.

Όσον αφορά στην άνεση στην γλωσσική έκφραση του φύλου, από τα 266 άτομα τα 49 (18,4%) μπορούν να εκφραστούν για το φύλο τους σε πολύ υψηλό βαθμό στην ελληνική γλώσσα, τα 55 (20,7%) μπορούν σε υψηλό επίπεδο, τα 61 (22,9%) σε μέτριο, τα 40 (15%) σε χαμηλό και τα 21 (7,9%) σε πολύ χαμηλό. Εντούτοις, ενδεχομένως να αξίζει να αναφερθεί ότι 4 στις άτομα δήλωσαν ότι μπορούν να εκφραστούν για το φύλο τους σε πολύ χαμηλό βαθμό στην ελληνική γλώσσα, 9 σε χαμηλό και 31 σε μέτριο βαθμό. Στην αγγλική γλώσσα παρατηρείται μια διαφοροποίηση στις απαντήσεις. Εκατόν τριάντα τρία τρανς/μη δυαδικά άτομα (58,8%) μπορούν να εκφραστούν σε πολύ υψηλό βαθμό για το φύλο τους, εβδομήντα (31%) μπορούν σε υψηλό βαθμό, είκοσι δύο (9,7%) μπορούν σε μέτριο βαθμό και μόλις ένα (0,4%) σε πολύ χαμηλό.

Στις ερωτήσεις που προσπαθούν να εντοπίσουν τον ρόλο που παίζει η εξωτερική εμφάνιση τόσο στην έκφραση του φύλου όσο και στην αντίληψή του από τρίτα άτομα, οι άκυρες απαντήσεις ήταν λιγότερες, αλλά όχι απύσες. Μετά τη φυλομετάβαση ή την διαμόρφωση της εξωτερικής εμφάνισης, 40 άτομα (40%) παρατήρησαν διαφορά στον τρόπο που τους απευθύνονται, 7 (7%) δεν είδαν διαφορά, ενώ 53 (53%) απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν. Αντίστοιχα, 48 (27%) άτομα δήλωσαν ότι χρειάστηκε να διαμορφώσουν την εξωτερική τους εμφάνιση προκειμένου να λάβουν την σωστή προσφώνηση ως προς το φύλο, 47 (26,4%) δεν χρειάστηκε και 83 (46,6%) ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση. Από τα σχόλια ελεύθερης απάντησης σημειώνεται πως “υπάρχει μεγάλη διαφορά στην συμπεριφορά όταν μιλάμε για το θεωρητικό και όταν ο κόσμος βλέπει αλλαγή στην εμφάνιση” και ότι “όλοι πρέπει να διαμορφώσουν την εμφάνιση τους για να τους απευθύνονται με συγκεκριμένο pronoun οι άνθρωποι”. Ένα τρανς/μη δυαδικό άτομο δήλωσε πως “επειδή φαίνεται πως βιολογικά είμαι κοπέλα σπάνια κάποι@ θα χρησιμοποιήσει από μόν@ τ@ διαφορετικά pronouns ή θα με ρωτήσει ποια προτιμώ και σε κάποιες περιπτώσεις που τα γνωρίζουν θα συνεχίσουν να χρησιμοποιούν αποκλειστικά τα γυναικεία” και ένα άλλο πως “δεν έχω την όρεξη να εξηγή σε μη φιλικά/κοντινά μου πρόσωπα πώς να αναφέρονται σε εμένα. Αν ένιωθα πιο άνετα με πιο πολλούς ανθρώπους να εκφραστώ ίσως το έκανα”. Ενδεχομένως να αξίζει να σημειωθεί, πως, παραδόξως, σε αυτήν την ερώτηση 15 στις άτομα απάντησαν «ναι» και 19 «ανάλογα». Από τα άτομα των οποίων η εμφάνιση δεν συνάδει με το κοινωνικό τους φύλο τα 68 (35,6%) χρησιμοποιούν και το κοινωνικό και το βιολογικό

τους φύλο ανάλογα με το άτομο με το οποίο μιλάνε, τα 55 (28,8%) αναφέρονται με το κοινωνικό φύλο, τα 36 (18,8%) και με τα δύο, ανάλογα με το τι τους βγαίνει και 19 (9,9%) μόνο το βιολογικό. Στην επιλογή ελεύθερης απάντησης, ένα άτομο δήλωσε ότι χρησιμοποιεί και τα δύο, ανάλογα με το αν νιώθει ασφάλεια και ένα άλλο ότι φοβάται να εκφράσει ξεκάθαρα το φύλο του. Ένα άλλο χρησιμοποιεί ουδέτερο με περιφράσεις με άτομα που δεν γνωρίζει, ένα άλλο δήλωσε ότι αυτό εξαρτάται από το φύλο που νιώθει την εκάστοτε στιγμή, ενώ ένα εξέφρασε την άποψη ότι το βιολογικό φύλο είναι κοινωνικά κατασκευασμένο, άρα δεν μπορεί να απαντήσει ουσιαστικά στην ερώτηση.

Όσον αφορά την ήδη υπάρχουσα χρήση του ουδέτερου γένους, 45 (26,8%) τρανς/μη δυαδικά άτομα χρησιμοποιούν τις αντωνυμίες σε χαμηλό βαθμό, 43 (25,6%) τις χρησιμοποιούν σε μέτριο βαθμό, 38 (22,6%) τις χρησιμοποιούν σε υψηλό βαθμό, 33 (19,6%) δεν τις χρησιμοποιούν καθόλου και 9 (5,3%) συνέχεια. Από τα άτομα που δεν τις χρησιμοποιούν το 39,5% (96 άτομα) τις παραλείπει γιατί δεν είναι εξοικειωμένος ο κόσμος, το 23,5% (57 άτομα) δεν έχει συνηθίσει την διαρκή χρήση τους, το 21,8% (53 άτομα) φοβάται μην δεχτεί χλευαστικά σχόλια, το 14% (34 άτομα) ντρέπεται, γιατί έτσι θα καταστεί εμφανής η ταυτότητα φύλου και το 6,7% (17 άτομα) μπερδεύεται με αρσενικές ή θηλυκές. Από τα σχόλια ελεύθερης απάντησης, 19 άτομα δήλωσαν ότι οι ουδέτερες αντωνυμίες δεν τα εκφράζουν πλήρως ή προτιμούν (και) άλλες, ενώ σε τρία δεν αρέσει η χρήση τους συγκεκριμένα στα ελληνικά. Για τρία άτομα είναι πολύ κουραστική η εξήγηση των ουδέτερων καταλήξεων σε τρίτα άτομα, ενώ δύο δεν έχουν δηλώσει σε άλλο κόσμο την ταυτότητα φύλου τους. Δύο άτομα δεν τις χρησιμοποιούν πια, διότι έχουν ολοκληρώσει την φυλομετάβασή τους και τις εφαρμόζαν στο μεταβατικό στάδιο μόνο. Επίσης, ένα άτομο δεν θεωρεί σημαντικό το ζήτημα, ενώ ένα άλλο δεν έχει δοκιμάσει ακόμα τις ουδέτερες καταλήξεις. Δύο άτομα δήλωσαν ότι μερικές φορές τις αποφεύγουν για λόγους ασφάλειας, καθώς “υπάρχει φόβος σωματικής βίας, άσκησης διακρίσεων επαγγελματικά και μη, καθώς και νομικών/κοινωνικών επιπτώσεων σαν γονιός”. Ένα άλλο άτομο θέτει το ζήτημα της ιδεολογίας, εφόσον προτιμά “εξίσου τις θηλυκές αντωνυμίες όσο και τις ουδέτερες, περισσότερο στα πλαίσια ενός γλωσσολογικού φεμινισμού”. Ένα επιπλέον άτομο αποκάλυψε πως “στα ελληνικά αναγκάζομαι να χρησιμοποιώ αρσενικές αντωνυμίες λόγω τραύματος με τις ουδέτερες. Οπότε ουσιαστικά χρησιμοποιώ ουδέτερες μόνο στα αγγλικά”. Ένα άλλο σχολίασε ότι “κάποιες φορές για την έκφραση της δικής μου ταυτότητας φύλου γενικά χρησιμοποιώ ουδέτερες καταλήξεις αλλά πολλές φορές χρησιμοποιώ θηλυκές καταλήξεις καθώς η προσωπική μου δυσφορία συνδυάζεται με έμφυλες αναφορές όπως «είσαι γυναίκα / κορίτσι» και όχι με τις αντωνυμίες”, ενώ ένα άλλο δήλωσε πως “δε νιώθω να με εκπροσωπεί το το/τα, όσο θα ήθελα να κάνει η αντωνυμία της έκφρασης φύλου μου, οπότε τα χρησιμοποιώ σπανιότερα και συχνότερα τις θηλυκές, εφόσον χρησιμοποιώ και τις δύο. Θα ήθελα ωστόσο να δημιουργήσουμε μέσω της χρήσης της γλώσσας μια νέα εναλλακτική, ώστε να μπορεί η χρήση ανάμεσα σε δύο αντωνυμίες να γίνεται πιο ισομοιρασμένα”. Τέλος, ένα άτομο προτιμά να παραλείπει τις αντωνυμίες εξ’ ολοκλήρου και ένα σχολίασε πως στην Ελλάδα κάτι τέτοιο θεωρείται αφύσικο λόγω στενομυαλιάς.

4.6 Επίλογος

Εν κατακλείδι, παρατηρείται ότι η πλειονότητα των συμμετεχόντων ατόμων ήταν θετικά προσκείμενα προς το όλο ζήτημα, ανεξαρτήτως ταυτότητας φύλου. Ωστόσο, ένα βασικό σημείο που γίνεται αντιληπτό μέσα από τις απαντήσεις είναι οι μεγάλες διαφορές στις απόψεις των ίδιων των τρανς ατόμων ως προς την γλωσσική έκφραση του φύλου τους, γεγονός που προκαλεί δυσκολία στην υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης επιλογής. Για τον λόγο αυτό, όπως εκφράστηκε και σε ορισμένες απαντήσεις, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη αφενός οι συστάσεις και οι απόψεις της τρανς κοινότητας και αφετέρου οι προσωπικές επιθυμίες του κάθε μεμονωμένου ατόμου.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Εισαγωγή

Μελετώντας τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει πληθώρα σχολίων, συμπερασμάτων και παρατηρήσεων πάνω στο ζήτημα της συμπεριληπτικής προς τα τρανς/μη δυαδικά άτομα ελληνικής γλώσσας. Παρόλο που η πλειονότητα των απαντήσεων δεν προέρχονταν από την άμεσα ενδιαφερόμενη κοινότητα, ελάχιστες ήταν οι αρνητικά διακείμενες απαντήσεις. Ωστόσο, το γεγονός ότι εκφράστηκαν έστω και λίγες απόψεις όχι μόνο ενάντια στην προσπάθεια ουσιαστικής συμπερίληψης, αλλά και στην ίδια την ύπαρξη των τρανς/μη δυαδικών ατόμων, καταδεικνύει πως ακόμα και μέσα στην λοατκια+ και φεμινιστική κοινότητα υπάρχει τρανσφοβία, η οποία θα πρέπει να αντιμετωπιστεί δημιουργώντας ένα κλίμα κατανόησης και ενσυναίσθησης.

5.2 Σχόλια - Συζήτηση

Η πολυπλοκότητα του ζητήματος καθίσταται εμφανής ήδη από την πρώτη ερώτηση, καθώς ήταν αρκετά τα άτομα που διάλεξαν παραπάνω από μία κατηγορία για να περιγράψουν το φύλο τους και αρκετά αυτά που δεν ήξεραν ακόμα. Εξάλλου, η διάρθρωση των απαντήσεων, με το να δίνεται η δυνατότητα πολλαπλής απάντησης και η επιλογή “δεν ξέρω ακόμα” εκεί ακριβώς αποσκοπούσε, δηλαδή στο να καταδείξει ότι η ταυτότητα φύλου δεν είναι - και δεν χρειάζεται πάντα να είναι - κατ’ ανάγκη ούτε απόλυτη ούτε σταθερή. Από την άλλη, το γεγονός ότι η πλειονότητα των ατόμων δεν είναι τρανς/μη δυαδικά, αλλά συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο δηλώνοντας την υπεράσπισή τους και συμβάλλοντας με τις απαντήσεις τους, είναι ένα πολύ θετικό αποτέλεσμα της ολοένα αυξανόμενης ορατότητας των τελευταίων χρόνων.

Περνώντας στο κύριο τμήμα των δειγματοληπτικών στοιχείων, χρειάζεται καταρχάς να αναφερθεί ότι υπήρξαν ορισμένα σχόλια από τρανς/μη δυαδικά, τόσο σε επόμενες απαντήσεις όσο και σε προσωπική επικοινωνία, τα οποία δήλωναν ότι είτε δεν αναγνωρίζουν τον διαχωρισμό μεταξύ κοινωνικού και βιολογικού φύλου είτε διαφωνούν με αυτόν. Η στάση αυτή αιτιολογήθηκε μέσω των επιχειρημάτων ότι αφενός ο όρος «βιολογικό φύλο» είναι ξεπερασμένος και αντιπρότειναν το «αποδοθέν κατά τη γέννα φύλο», και αφετέρου ότι εν τέλει και αυτό ακόμα διαμορφώνεται από την κοινωνία, όπως σχολιάστηκε στο προηγούμενο

κεφάλαιο. Επομένως, μερικές αρνητικές απαντήσεις δεν οφείλονται σε άγνοια ή σε εναντίωση προς τις τρανς ταυτότητες, αλλά σε περαιτέρω προβληματισμούς για τη φύση του φύλου και τους υπάρχοντες όρους περιγραφής του.

Σε γενικές γραμμές παρατηρείται συμφωνία απόψεων σε θεωρητικό επίπεδο για τα ζητήματα του διαχωρισμού του φύλου, της σχέσης του με την εξωτερική εμφάνιση και το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού. Σημειώνεται επίσης πως για την πλειονότητα των συμμετεχόντων η αγγλική γλώσσα χαρακτηρίζεται ως λιγότερο σεξιστική και περισσότερο συμπεριληπτική από την ελληνική. Ωστόσο, ελάχιστα είναι τα άτομα που δεν θεωρούν ότι υπάρχει περιθώριο βελτίωσης και στις δύο γλώσσες. Τέλος, το ποσοστό αναγνώρισης και υποστήριξης των τρανς/μη δυαδικών γλωσσικών αναγκών και δικαιωμάτων φαίνεται από την τελευταία ερώτηση της δεύτερης ενότητας, όπου το 10,8% (108 άτομα) θεωρεί ότι υπάρχει μικρή ή καθόλου ανάγκη για έκφραση της ουδετερότητας ως προς το φύλο στην ελληνική γλώσσα.

Περνώντας στις απαντήσεις της τρίτης ενότητας, κρίνεται χρήσιμο να σχολιαστεί η επιλογή του αρσενικού πληθυντικού και η εναλλακτική κατάληξη σε -u ως δείγμα ουδετερότητας, γιατί όπως είχαμε δει σε προηγούμενο κεφάλαιο, λόγω του σεξισμού η ουδετερότητα συχνά ταυτίζεται με την πιο μετριοπαθή αρρενωπότητα και όχι με ένα κράμα θηλυκότητας και αρρενωπότητας ή κάτι εντελώς ξεχωριστό από τις έμφυλες έννοιες (για παράδειγμα η ταύτιση του “παιδιού” με νεαρό αγόρι ή η αποδοχή των “ανδρικών” ρούχων ως δυνάμει ουδέτερων, σε αντίθεση με τα στερεοτυπικά “γυναικεία” ή η χρήση του αρσενικού γένους για αναφορά σε όλα). Οπότε ενδεχομένως η επιλογή του πληθυντικού σε αρσενικό γένος να δικαιώνει αυτήν την ταύτιση. Από την άλλη πλευρά, στον προφορικό λόγο οι καταλήξεις αυτές ενδέχεται να θυμίζουν θηλυκές λόγω των ήχων “η/οι” και άρα να αποφεύγεται η εν λόγω ταύτιση.

Όσον αφορά την αγγλική γλώσσα, γίνεται εμφανές ότι η χρήση της στον καθημερινό λόγο είναι αρκετά διευρυμένη, ωστόσο, τουλάχιστον προς το παρόν, δεν αντικαθιστά πλήρως την ελληνική. Αυτό το φαινόμενο οφείλεται σε διάφορους λόγους, ένας εκ των οποίων και η ευκολία στην ουδέτερη δήλωση του φύλου. Ωστόσο, το γεγονός ότι προτιμάται κατά κόρον η αγγλική λοατκια+ ορολογία συνεπάγεται ότι οι αγγλικοί όροι θεωρούνται πιο εύχρηστοι και άρα ενδεχομένως η λύση στο ζήτημα της γλωσσικής έμφυλης ουδετερότητας να βρίσκεται στην σταδιακή υιοθέτηση αγγλικών τύπων. Βέβαια, σε αυτό μπορεί να παίζει ρόλο και το ότι μεγάλο μέρος της ελληνικής λοατκια+ ορολογίας αποτελεί μετάφραση ή προέκυψε μεταγενέστερα της αγγλικής (π.χ ίντερσεξ αντί για μεσοφυλικός/ή/ό και μπάι αντί για αμφιφυλόφιλος/η/ο).

Μέσα από την τελευταία ερώτηση της τρίτης ενότητας γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι δεν υπάρχει συμφωνία για το ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, οι απόψεις ως προς την εφαρμογή του ουδέτερου γένους διίστανται, ενώ υπάρχει μεγάλη διαφορά στη νοοτροπία μεταξύ αυτών που πιστεύουν ότι η εν λόγω γλωσσική αλλαγή μπορεί να επιτευχθεί μέσω στοχευμένων δράσεων της γλωσσολογικής και λοατκια+ κοινότητας και αυτών που θεωρούν ότι η γλωσσική αλλαγή εξαρτάται από την κοινωνική συνείδηση και η όποια επιβολή θα καταλήξει σε κοινωνική πόλωση και όξυνση του σεξισμού και της τρανσφοβίας. Το πρώτο

θέμα είναι πιο απλό, καθώς, όπως έχει σχολιαστεί σε άλλη απάντηση του ερωτηματολογίου, η συνήθεια και η διαρκής χρήση ενδεχομένως να αποφορτίσουν το ουδέτερο γένος από τις αρνητικές συνάψεις του. Εξάλλου, δεν είναι λίγα τα παραδείγματα επανοικειοποίησης - ή έστω απόπειρας επανοικειοποίησης - αρνητικά φορτισμένων όρων από μειονότητες (π.χ. λεσβία, τσούλα, queer). Το ζήτημα της διαδικασίας μιας τέτοιας γλωσσικής αλλαγής είναι αρκετά πιο περίπλοκο. Από τη μία πλευρά, η κοινωνία και η συνείδησή της εξελίσσονται οργανικά, οι γλωσσικοί κανονισμοί και οι επιβολές σπάνια έχουν μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα, καθώς η κοινωνία μπορεί να απορρίπτει και να αντιδράει σε ό,τι της είναι γλωσσικά και συνειδησιακά μη συμβατό. Ήδη, μάλιστα, υπάρχουν αντιδράσεις από τα πιο συντηρητικά κομμάτια για τη συχνότερη χρήση του θηλυκού γένους ή για αντίστοιχους νεολογισμούς που προέκυψαν από τους φεμινιστικούς κύκλους (π.χ. η εαυτή της). Ωστόσο, οι αντιδράσεις αυτές δεν έχουν εμποδίσει την συγκεκριμένη χρήση της γλώσσας, τουλάχιστον από τις άμεσα ενδιαφερόμενες κοινωνικές ομάδες, γεγονός που από τη μία μπορεί να είναι ενδεικτικό της ενδεχόμενης επιρροής και άλλων κομματιών της κοινωνίας, αλλά από την άλλη μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση μιας απομονωμένης κοινωνιολέκτου που θα καθιστά αυτοαναφορική την όποια διεκδίκηση για αλλαγή και ορατότητα. Από την άλλη πλευρά, μια οργανωμένη και στοχευμένη μεθόδευση από τους επίσημους φορείς, τουλάχιστον σε βαθμό που δεν είναι επιβολή, αλλά απλώς συχνότερη χρήση στο δημόσιο λόγο, ενδέχεται να βοηθήσει την κοινωνία να έρθει σε επαφή και να αρχίσει να συνηθίζει νέες γλωσσικές δομές ευκολότερα και αμεσότερα.

Όσον αφορά στην γλωσσική έκφραση του φύλου, αρκετά ήταν τα άτομα που δεν ήταν ικανοποιημένα με τις δυνατότητες της ελληνικής, συμπεριλαμβανομένων μάλιστα και ατόμων που δεν είναι τρανς/μη δυαδικά. Συνεπώς, ειδικά αν λάβουμε υπόψη τις θετικότερες απαντήσεις που δόθηκαν για την αγγλική, παρατηρείται πως η ελληνική γλώσσα - όπως χρησιμοποιείται από την σημερινή ελληνόφωνη κοινωνία - σε μερικές περιπτώσεις αδυνατεί να αποτελέσει ασφαλές πλαίσιο έκφρασης της τρανς/μη δυαδικής έμφυλης ταυτότητας. Σε σύγκριση με τις ερωτήσεις της δεύτερης ενότητας, ενδεχομένως αυτή η δυσκολία στην έκφραση να οφείλεται στα υψηλά επίπεδα γλωσσικού σεξισμού και στην έλλειψη ουδετερότητας που, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, υπάρχουν στην ελληνική γλώσσα.

Στην τέταρτη ενότητα καθίσταται εμφανές ένα παράδοξο, καθώς, ενώ στην δεύτερη ενότητα η πλειονότητα των ατόμων δήλωσαν πως η εξωτερική εμφάνιση δεν εξαρτάται από το φύλο και αντιστρόφως, στην τέταρτη βλέπουμε πως σε αρκετές περιπτώσεις τρανς/μη δυαδικών ατόμων η εξωτερική εμφάνιση έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στην (μη) αναγνώριση της έμφυλης ταυτότητάς τους από την κοινωνία, σε σημείο μάλιστα που τα άτομα που δεν έχουν κάνει κάποια εξωτερική διαμόρφωση να χρησιμοποιούν άλλο γένος, ανάλογα με το βαθμό ασφάλειας και οικειότητας. Επιπλέον, το σχόλιο ότι «όλοι πρέπει να διαμορφώσουν την εμφάνιση τους για να τους απευθύνονται με συγκεκριμένο pronoun οι άνθρωποι», σε συνδυασμό με την ύπαρξη θετικών απαντήσεων από cis άτομα, αποδεικνύει ότι η εξωτερική εμφάνιση υπόκειται σε κοινωνικά στερεότυπα, ανεξαρτήτως ταυτότητας φύλου. Για παράδειγμα, μια στις γυναίκα που έχει “αντρικό” κούρεμα και “αντρικά” ρούχα, ενδεχομένως να λαμβάνει αρσενική απεύθυνση από κάποια άτομα, μάλιστα με ειρωνική και χλευαστική

διάθεση, και αντιστρόφως. Οπότε, πρέπει να γίνει αντιληπτό από τη μία ότι οι έννοιες της “θηλυκότητας” και της “αρρενωπότητας” δεν έχουν να κάνουν με την ταυτότητα φύλου και από την άλλη ότι δεν (πρέπει να) εξαρτώνται από την ενδυμασία ή την συμπεριφορά.

Στο ζήτημα της ουδετερότητας προκύπτει μια αντίφαση μέσα από τα σχόλια ελεύθερης απάντησης στην τρίτη ενότητα ως προς τη θέαση του φύλου, η οποία έγκειται ακριβώς στη διαφορά μεταξύ συμπεριληπτικότητας και ουδετερότητας που αναφέρθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο. Σε γενικές γραμμές, σε γλωσσικό επίπεδο υπάρχει η τάση της εξ’ ολοκλήρου κατάργησης των φύλων, το οποίο συνεπάγεται μία ουδέτερη ως προς το φύλο αντωνυμία και κατάληξη για όλα τα άτομα. Η αντίθετη άποψη θέλει την αναγνώριση της ύπαρξης πολλών φύλων και την ίση εκπροσώπησή της στη γλώσσα, γι’ αυτό και στα αγγλικά έχει δημιουργηθεί πληθώρα νέων εναλλακτικών (τα προαναφερθέντα neopronouns), καθεμιά για κάποιο διαφορετικό φύλο ή κατηγορία φύλου.

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις αλλά και τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, δεν είναι ανάγκη να υπάρξει μία μοναδική λύση, καθώς το κάθε άτομο ανεξαρτήτως φύλου μπορεί να διαλέξει όποιον τρόπο ή τρόπους απεύθυνσης προτιμά. Η πρόκληση τίθεται στην ύπαρξη κατάλληλων και εφαρμόσιμων επιλογών. Ωστόσο, όπως εκφράζεται στο τέλος της τέταρτης ενότητας, οι όποιες επιλογές - είτε χρησιμοποιούνται ήδη είτε δεν έχουν εμφανιστεί - θα συναντήσουν εμπόδια ως προς την δημόσια χρήση τους, λόγω της έλλειψης εξοικείωσης ή και της εναντίωσης της υπόλοιπης κοινωνίας με τα τρανς/μη δυαδικά ζητήματα. Η γενικότερη αρνητική διάθεση των τρανς/μη δυαδικών ατόμων ως προς την ελληνική γλώσσα και κοινωνία ίσως θα έπρεπε να σταθεί αφορμή για αναστοχασμό των ζητημάτων κοινωνικής και γλωσσικής ισότητας και σεξισμού, διότι μια γλώσσα απαιτείται να καλύπτει τις ανάγκες των ομιλητ(ρι)ών της.

5.3 Ερευνητικοί περιορισμοί

Παρόλο που τηρήθηκαν οι προϋποθέσεις και η μεθοδολογία, είναι λογικό ότι η παρούσα έρευνα είχε ορισμένους περιορισμούς στην διεκπεραίωσή της. Ο σημαντικότερος εξ’ αυτών αφορά το δείγμα των ερευνώμενων ατόμων, καθώς ενδεχομένως να ήταν πιο εποικοδομητική μια έρευνα απευθυνόμενη εξ ολοκλήρου σε τρανς και μη δυαδικά άτομα. Ωστόσο, χρειάζεται να γίνει αντιληπτή και η πιθανή δυσκολία ορισμένων τρανς/μη δυαδικών ατόμων να συμμετάσχουν στην έρευνα είτε λόγω έλλειψης πρόσβασης στο διαδίκτυο και τα κοινωνικά δίκτυα είτε λόγω δυσκολίας στην αποδοχή της ταυτότητάς τους, καθώς η συμμετοχή σε μια τέτοια έρευνα συνεπάγεται τουλάχιστον το ενδιαφέρον τους προς το ζήτημα.

Ένας άλλος βασικός περιορισμός είναι ότι ενδεχομένως λόγω της φύσης του ερωτηματολογίου τα συμμετέχοντα άτομα να απάντησαν στις ερωτήσεις περί ουδέτερης ως προς το φύλο γλώσσας σκεπτόμενα τι θα ήθελαν να ισχύει και όχι ότι όντως ισχύει. Για

παράδειγμα, καθώς η χρήση του αρσενικού για αναφορά σε όλα τα φύλα επικρατεί εδώ και δεκαετίες στην ελληνική κοινωνία, είναι λογικό αφενός να προκύπτει εν τη ρύμη του λόγου ακόμα και σε άτομα που προσπαθούν να το αποβάλλουν και αφετέρου να μην επιθυμούν να παραδεχτούν ότι ακόμα τους “ξεφεύγει”. Η λύση για αυτό θα ήταν η παρατήρηση και ανάλυση αυθόρμητων συνομιλιών σε πλαίσια ποιοτικής έρευνας, η οποία ωστόσο παρουσιάζει περαιτέρω περιορισμούς ως προς τον μειωμένο αριθμό συμμετεχόντων ατόμων.

5.4 Περαιτέρω έρευνα

Το συγκεκριμένο ζήτημα είναι αρκετά επίκαιρο και προφανώς μόνο η παρούσα έρευνα δεν αρκεί για να καλύψει το κενό που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία για τα τρανς/μη δυαδικά ζητήματα. Χρειάζεται γενικότερα η επιστημονική κοινότητα να συμπεριλάβει την λοατκία+ στις έρευνές της, καθώς πρόκειται για μια δυναμική και πολυπληθή κοινότητα η οποία έχει δυστυχώς παραμεληθεί. Επομένως, η ύπαρξη επίσημων ερευνών θα συνέβαλε στην περαιτέρω καθιέρωσή της ως σημαντικό κομμάτι της κοινωνίας.

Σχετικά με την σχέση μεταξύ τρανς/μη δυαδικών ατόμων και ελληνικής γλώσσας, υπάρχει πληθώρα προτάσεων για επιπλέον έρευνα. Καταρχάς, όπως προέκυψε και από τους ερευνητικούς περιορισμούς, κρίνεται αρκετά σημαντική μια έρευνα αποκλειστικά σε τρανς/μη δυαδικά άτομα, καθώς επίσης και επιμέρους ποιοτικές έρευνες σε αυθόρμητες συζητήσεις μεταξύ τρανς/μη δυαδικών ατόμων. Επίσης, θα ήταν αρκετά χρήσιμη η ανάλυση λόγου των τρανς/μη δυαδικών ατόμων με κείμενα δημοσιευμένα τόσο από μεμονωμένα άτομα όσο και από αντίστοιχες οργανώσεις και συλλογικότητες.

5.5 Επίλογος

Κλείνοντας, χρειάζεται να επισημανθεί πως τα ευρήματα της έρευνας εν τέλει δεν μπορούν να χαρακτηριστούν θετικά ή αρνητικά. Από τη μία αναδείχθηκε η ασυμφωνία εντός της τρανς/μη δυαδικής κοινότητας και η αμηχανία της να βρει μια λύση στην ελληνική γλώσσα, αλλά από την άλλη προέκυψαν διάφορες δημιουργικές προτάσεις και εκφράστηκαν αρκετά ενδιαφέρουσες και εμπειριστατωμένες απόψεις τόσο για την γλωσσική συμπεριληπτικότητα όσο και για ζητήματα φύλου γενικότερα. Είναι ακριβώς αυτές οι προτάσεις και απόψεις που εμμέσως δηλώνουν ότι τα τρανς/μη δυαδικά άτομα αργά ή γρήγορα θα βρούμε τον τρόπο να εκφραζόμαστε με άνεση και φυσικότητα. Το πρόβλημα έγκειται στο αν η υπόλοιπη κοινωνία θελήσει να πάρει μέρος και να στηρίξει τις όποιες προσπάθειες.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- APA. (2015). Guidelines for psychological practice with transgender and gender nonconforming people. *American Psychologist*, 70(9), 832–864. <https://doi.org/10.1037/a0039906>
- De Beauvoir, S. (1949). *Le deuxième sexe*. Galimard.
- Butler, J. (1986). Sex and Gender in Simone de Beauvoir's Second Sex. *Yale French Studies*, (72), 35–41.
- Butler, J. (1987). *Subjects of desire hegelian reflections in Twentieth-Century France*. Columbia University Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter*. Routledge.
- Butler, J. (1997). *Excitable speech: Contemporary Scenes of Politics*. Routledge.
- Cameron, D. (2020). Φεμινισμός, Παρελθόν Και Παρόν Ενός Κινήματος. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ο Κοινός Λόγος.
- Colour Youth Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας. (2017). *Νομική Αναγνώριση της Ταυτότητας Φύλου – Χρήσιμος Οδηγός*.
- Connell, R. (2002). *Gender*. Blackwell Publishers.
- European Union. (2021). *#UnionOfEquality European Commission Guidelines for Inclusive Communication*.
- Knisely, K. A., & Paiz, J. M. (2021). Bringing trans, non-binary, and queer understandings to bear in language education. *Critical Multilingualism Studies*, 9(1), 23–45. ISSN 2325–2871.
- Merton, R. K., Lazarsfeld, P. F., & Lerner, D. (1950). The American Soldier and the Public». In *Continuities in Social Research* (1st ed., p. 220). essay, Free Press.
- Salih, S. (2018). *Εισαγωγή στην Τζούντιθ Μπάτλερ*. ΟΡΟΣΙΟ.
- Trudgill, P. (1974). *Sociolinguistics: An introduction*. Penguin Books.
- World Health Organization. (2019, May 17). *Moving one step closer to better health and rights for transgender people*. World Health Organization. Retrieved November 22, 2021, from <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/gender/news/news/2019/5/moving-one-step-closer-to-better-health-and-rights-for-transgender-people>
- Witten, T. M. (2003). Life course analysis—The courage to search for something more: Middle adulthood issues in the transgender and intersex community. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 8, 189 –224.

- Zimman, L. (2009). The other kind of coming out: Transgender people and the coming out narrative genre. *Gender & Language*, 3(1), 53–80
<https://transreads.org/wpcontent/uploads>
- Zimman, L. (2017). Transgender Language Reform. *Journal of Language and Discrimination*, 1(1), 84–105. <https://doi.org/10.1558/jld.33139>
- Γαλανού, Μ. (2014). Ταυτότητα και Έκφραση Φύλου, Ορολογία, Διακρίσεις, Στερεότυπα και Μύθοι. Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών.
- ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ. (2014). *Ένταξη Της Ισότητας Των Φύλων Στη Γλώσσα Των Διοικητικών Εγγράφων*.
- ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ. (2018). *ΟΔΗΓΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΜΗ ΣΕΞΙΣΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ*. Αθήνα; Εθνικό Τυπογραφείο.
- Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου. (2018). *ΠΟΛΥΔΕΚΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗ ΓΓΣ*. Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2018). *ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ ΓΛΩΣΣΑ*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου. (2017). *Γλωσσάρι Βασικών Όρων και Εννοιών για την Ένταξη της Διάστασης του Φύλου*. (Εθνικός Μηχανισμός για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Ed.). Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης.
- Παντελίδου Μαλούτα, Μ. (2014). *Φυλο Κοινωνία Πολιτική*. ΚΕΘΙ.
- Παπαθανασίου, Ν., & Χρηστίδη, Έ.-Ο. (2020). *Συμπερίληψη και ανθεκτικότητα Βασικές αρχές ψυχοκοινωνικής στήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου*. Εκδόσεις Gutenberg.
- Τσιώλης, Γ. (2013). Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής προσέγγισης στην κοινωνική έρευνα: από τη θέση περί 'ριζικής ασυμβατότητας' στο συνδυασμό ή τη συμπληρωματικότητα των προσεγγίσεων. Στο *Δυνατότητες και όρια της μείξης των μεθοδολογιών στην κοινωνική και εκπαιδευτική έρευνα* (pp. 271–292). Ίων.
- ΦΕΚ , ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4491/2017: Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου - Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλες διατάξεις (2017).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γλωσσάρι ειδικών όρων

Οι ορισμοί δόθηκαν από την συλλογικότητα Colour Youth - Κοινότητα lgbtq νέων Αθήνας. Είναι δημόσια αναρτημένοι στην επίσημη ιστοσελίδα τους, στον σύνδεσμο <https://www.colouryouth.gr/terms/>.

Βιολογικό Φύλο (Sex)

Ορίζεται ως το σύνολο εκείνο των βιολογικών χαρακτηριστικών όπως είναι πρωτογενώς (μεταξύ άλλων) οι γονάδες, τα φυλετικά χρωμοσώματα, οι ορμόνες, τα εσωτερικά και τα εξωτερικά γεννητικά όργανα τα οποία χρησιμοποιούνται για να αναθέσουν σε ένα άτομο το φύλο κατά τη γέννηση από την ιατρική κοινότητα. Το βιολογικό φύλο αναφέρεται και καλύπτει όλη την ποικιλία καταστάσεων, εκ των οποίων συνηθέστερες είναι η θηλυκή (π.χ. κόλπος, κλειτορίδα, XX χρωμοσώματα, ανάπτυξη στήθους κλπ) και η αρσενική (π.χ. πέος, όρχις, XY χρωμοσώματα κλπ), αλλά και όλες τις υπόλοιπες καταστάσεις που αφορούν τα intersex άτομα. Κάποια άτομα αποδομούν την έννοια του βιολογικού φύλου, και κάνουν λόγο μόνο για βιολογικά-ανατομικά χαρακτηριστικά.

Διεμφυλικός/ή (Transgender) ή Trans

Είναι τα άτομα των οποίων το φύλο δεν συμβαδίζει με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Κάποια τρανς άτομα προβαίνουν σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου, ωστόσο πρέπει να σημειωθεί πως -σε αντίθεση με την κοινή αντίληψη- δεν προτίθενται όλα τα τρανς άτομα να προχωρήσουν σε τέτοιες διαδικασίες και αυτό δεν επηρεάζει το αν είναι τρανς ή όχι. Συχνά, ο όρος τρανς χρησιμοποιείται για να περιγράψει μόνο τους τρανς άντρες και τις τρανς γυναίκες, διαγράφοντας την τρανς ταυτότητα των non-binary ατόμων. Είναι σημαντικό να μη συμβαίνει αυτό και να γίνεται σεβαστό το βίωμα και ο αυτοπροσδιορισμός των άλλων ανθρώπων.

Διαδικότητα του Φύλου (Gender binary)

Η παραδοχή ότι υπάρχουν μόνο δύο φύλα: άντρας και γυναίκα Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή δεν μπορούν να υπάρχουν άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με ρευστά ή non-binary φύλα. Ως μοντέλο, αποτελεί προϊόν του Δυτικού – κατά κύριο λόγο- πολιτισμού. Άλλοι πολιτισμοί χρησιμοποιούν περισσότερο ή λιγότερο διαφορετικά μοντέλα για την κατηγοριοποίηση των φύλων.

Δυσφορία Φύλου (Gender Dysphoria)

Η διαγνωστική κατηγορία που χρησιμοποιείται αντί της «Διαταραχής Ταυτότητας Φύλου» σε μια προσπάθεια περιορισμού του στίγματος που υφίστανται τα τρανς άτομα. Κριτήριο διάγνωσης για τη Δυσφορία Φύλου είναι η παρουσία κλινικά σημαντικής δυσφορίας που προκύπτει από την διαφορά ανάμεσα στην ταυτότητα φύλου που αποδίδει το άτομο στον εαυτό του και την ταυτότητα φύλου που του αποδίδουν τρίτα άτομα ή/και στα βιολογικά χαρακτηριστικά του σώματός του .

Έκφραση Φύλου (Gender Expression)

Η έκφραση φύλου αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους ένα άτομο εκδηλώνει αρρενωπότητα, θηλυκότητα ή άλλες έμφυλες συμπεριφορές και χαρακτηριστικά στο κοινωνικό σύστημα, και συγκεκριμένα το πώς εκφράζει σε τρίτα πρόσωπα το τρόπο με τον οποίο βιώνει την ταυτότητα φύλου του. Έκφραση φύλου αποτελούν χαρακτηριστικά όπως το χτένισμα, το ντύσιμο ή η κινησιολογία ενός ατόμου. Η κοινωνική επιταγή θέλει την έκφραση φύλου να “συνάδει” με την ταυτότητα φύλου, δηλαδή έναν άντρα να έχει αρρενωπή έκφραση φύλου και μια γυναίκα να έχει θηλυκή έκφραση φύλου.

Επαναπροσδιορισμός Φύλου (Gender Reassignment)

Είναι οι ιατρικές διαδικασίες διαμόρφωσης του σώματος στις οποίες προβαίνει ένα άτομο ώστε να εναρμονίσει την εικόνα του σώματός του με το βίωμά του. Αναφέρεται και ως «Διόρθωση/Αλλαγή Φύλου», όρος που πλέον αποφεύγεται ως κοινωνικά στιγματισμένος.

Κοινωνικό Φύλο (Gender)

Είναι το κοινωνικό κατασκεύασμα που απαρτίζεται από ρόλους, συμπεριφορές, νόρμες, δραστηριότητες και χαρακτηριστικά που η εκάστοτε κοινωνία, κουλτούρα ή/και τάξη κάποιας δεδομένης ιστορικής περιόδου αποδίδει ως «τυπικά» της γυναίκας και του άνδρα (έχοντας ως βάση το μοντέλο της δυαδικότητας του φύλου). Το κοινωνικό φύλο είναι ως εκ τούτου άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνικές προσδοκίες που συνδέονται με το αντιληφθέν ως βιολογικό φύλο των ατόμων. Κατ’ άλλους, το κοινωνικό φύλο είναι το μόνο φύλο ενός ατόμου.

Intersex

Τα ίντερσεξ άτομα γεννιούνται με χαρακτηριστικά φύλου (όπως χρωμοσώματα, γεννητικά όργανα ή και ορμονική δομή) που δεν ανήκουν αυστηρά στην αρσενική ή θηλυκή κατηγορία ή ανήκουν και στις δύο κατηγορίες ταυτόχρονα. Ο όρος ίντερσεξ είναι ένας όρος ομπρέλα και αντιπροσωπεύει ένα φάσμα βιολογικών διαφοροποιήσεων σε σχέση με το φύλο. Τα ίντερσεξ άτομα έχουν οποιονδήποτε σεξουαλικό προσανατολισμό, ταυτότητα φύλου και

έκφραση φύλου. Ο όρος Μεσοφυλικός/η/ο χρησιμοποιείται πολλές φορές λανθασμένα ως συνώνυμο της λέξης ιντερσεξ, παρότι αποτελεί υποκατηγορία του ιντερσεξ φάσματος.

Παρενδυτικός/ή (Transvestite)

Το περιεχόμενο του όρου ταυτίζεται με αυτό του crossdresser, ωστόσο αποφεύγεται λόγω κοινωνικού και ιατρικού στίγματος, καθώς περιέχεται ως διαγνωστική κατηγορία (παρενδυσία- transvestism) στα εγχειρίδια ψυχικών διαταραχών. Επιπλέον ο ελληνικοποιημένος όρος “τραβεστί” χρησιμοποιούνταν λανθασμένα για δεκαετίες για να χαρακτηρίσει τρανς άτομα. Ο όρος “τραβεστί” είναι τόσο κοινωνικά στιγματισμένος που θα πρέπει να αποφεύγεται πάντα και είναι κακοποιητικός για τα περισσότερα τρανς άτομα, πλην αυτών που αυτοπροσδιορίζονται έτσι (συνήθως άτομα μεγάλης ηλικίας).

Ταυτότητα Φύλου / Έμφυλη Ταυτότητα (Gender Identity)

Η ταυτότητα φύλου αναφέρεται στον ατομικό και εσωτερικό τρόπο που βιώνεται το κοινωνικό φύλο (gender) από κάθε άτομο και που μπορεί να συμπίπτει ή όχι με το αποδοθέν κατά τη γέννησή του φύλο.

Τρανσφοβία (Transphobia)

Είναι ο παράλογος φόβος και το μίσος για τα τρανς άτομα και όσα άτομα φαίνεται να παραβαίνουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις για την ταυτότητα φύλου, το κοινωνικό φύλο ή/και την έκφραση φύλου. Συχνά οι γκέι, οι λεσβίες και οι αμφισεξουαλικοί/ές εμπίπτουν στην δεύτερη κατηγορία με αποτέλεσμα η τρανσφοβία να συνδέεται έντονα με την ομοφοβία.

Τρανσέξουαλ (Transsexual)

Όρος που αναφέρεται στα διαφυλικά άτομα, δηλαδή τα τρανς άτομα που προβαίνουν σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου. Ωστόσο είναι όρος που δεν χρησιμοποιείται πλέον λόγω αρνητικού στιγματισμού, και θα πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος τρανς. Υπάρχουν τρανς άτομα, συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας, που χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο. Σημαντικό είναι να γίνεται σεβαστή η επιθυμία ενός ατόμου να αυτοπροσδιορίζεται όπως θέλει.

Φύλο που αποδίδεται στη γέννα (Gender Assigned At Birth)

Το φύλο, τόσο κοινωνικά όσο και νομικά, που προσδίδεται κατά την γέννηση του ατόμου με βάση τα βιολογικά χαρακτηριστικά που εκλαμβάνονται ως κυρίαρχα.

Φυλομετάβαση (Transition)

Είναι η διαδικασία που ακολουθεί ένα άτομο έτσι ώστε να αλλάξει τον τρόπο που το φύλο του παρουσιάζεται κοινωνικά ή/και ιατρικά ή/και νομικά. Κοινωνικά ακολουθώντας τις νόρμες και συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν το επιθυμητό κοινωνικό φύλο, ιατρικά μέσω ορμονοθεραπείας, επεμβάσεων επαναπροσδιορισμού φύλου κλπ, και νομικά αλλάζοντας το φύλο στα αντίστοιχα επίσημα έγγραφα. Αυτή η διαδικασία μπορεί να διαφέρει σημαντικά από άτομο σε άτομο.

Cisgender/ Cis

Άτομο του οποίου η ταυτότητα φύλου δεν διαφέρει από το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννησή του. Ο όρος χρησιμοποιείται ως αντίθετος του όρου τρανς.

Cis-σεξισμός (Cissexism)

Είναι η αντίληψη ότι τα cis άτομα είναι ανώτερα από τα τρανς άτομα, με αποτέλεσμα τα τρανς άτομα να υφίστανται διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένων και των διακρίσεων που απαξιώνουν το σώμα ή και την έκφραση φύλου τρανς ατόμων που δεν συμμορφώνονται με τη cis νόρμα. Ο cisseξισμός αποτελεί ένα σύστημα καταπίεσης που είναι ενσωματωμένο στους κυρίαρχους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς θεσμούς. Φράσεις όπως “Οι σερβιέτες είναι γυναικείο προϊόν” ή “Οι άντρες πρέπει να εξετάζουν τον προστάτη τους μετά από κάποια ηλικία” είναι cis-σεξιστικές καθώς υπάρχουν άντρες με περίοδο και γυναίκες με προστάτη.

Genderfluid

Άτομο το οποίο βιώνει την ταυτότητα φύλου του ως ρευστή ή εναλλασσόμενη.

Genderqueer

Ταυτότητες φύλου οι οποίες δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως τυπικά «αντρικές» ή τυπικά «γυναικείες» και δεν εμπίπτουν στη δυαδικότητα του φύλου και την ετεροκανονικότητα.